

J. KREMER:
HOGYAN OLVASSUK
A SZENTIRÁST?

HOGYAN OLVASSUK A SZENTIRÁST?

JACOB KREMER

HOGYAN OLVASSUK A SZENTIRÁST?

ÚTMUTATÁS A SZENTIRÁS HELYES MEGÉRTÉSÉHEZ

BÉCS, 1974

A címlap képe: részlet a franciaországi Arles-i székesegyház timpanonjából, a könyvet tartó Úr Jézussal és az evangelisták szimbólumaival.

Az eredeti mű címe és kiadója:

DIE BIBEL LESEN – ABER WIE?

Verlag Kath. Bibelwerk, Stuttgart

Egyházi jóváhagyással

Fordította: *Mihály József*

Fedőlapterv: *Deéd Ferenc*

Copyright 1974 by Verlag OPUS MYSTICI CORPORIS
(in Verbindung mit dem Österreichischen Pastoralinstitut)
A-1042 WIEN, Postfach 17. – Verlags-Nr. 317.
Druck: Hausdruckerei der Erzdiözese Wien.

TARTALOM

A szerző előszava	6
Bevezetés	7
<i>I. A SZENTIRÁSOLVASÁS ALAPELVEI</i>	
1. A Szentírás olvasásának művészete	9
2. Hogyan figyelünk Isten szavára?	13
<i>II. TÖREKVÉSEK A SZENTIRÁS KORSZERŰ TANULMÁNYOZÁSÁRA</i>	
1. Mi a modern Szentírás-kutatás célja?	21
2. Ellenkezik-e a szentírástudomány a hittel?	25
<i>III. A SZENTIRÁS A MODERN BIBLIATUDOMÁNY TÜKRÉBEN</i>	
1. A bibliai iratok szövege és szerzői	33
2. A Biblia sajátos világa	35
3. Különböző irodalmi műfajok az Ószövetségben	41
4. Az Evangéliumok irodalmi sajátossága	44
<i>IV. AZ EVANGÉLIUM IGAZSÁGA</i>	49
<i>V. AZ EGYHÁZRÓL ÉS A SUGALMAZÁSRÓL SZÓLÓ TANOK JELENTŐSÉGE A MODERN EVANGÉLIUM-KUTATÁS SZÁMÁRA</i>	
	56
<i>VI. A BIBLIA OLVASÁSA – MANAPSÁG</i>	
1. A Biblia Isten ígéje és emberi szó	61
2. A Biblia az Egyház könyve	63
3. A Biblia Istennek hozzánk intézett szava	64
Irodalmi Tájékoztató	67

*„Hogyan is érthetném, hacsak
valaki meg nem magyarázza?”
(Ap. Csel. 8, 31)*

A SZERZŐ ELŐSZAVA

Korunk embere örömet foglalkozna többet a Szentírással, ha könnyebben találná meg az utat hozzá. Ez a rövid útbaigazítás szolgáljon neki segítségül. Eredetileg cikksorozatként jelent meg, az aacheni Kirchenzeitungban 1964-ben. Az itt új feldolgozásban sajtó alá kerülő fejtegetések alapjául fiatal emberekkel folytatott beszélgetések és sok szentírástudományi közlemény szolgált. A szerző ezeknek hálával tartozik.

Az első kiadás ideje, vagyis 1965 ősze óta e kis tanulmány oly kedvező visszhangra talált, hogy rövid időközökben újabb kiadásokra került sor. Bár a szöveget újra átnéztük, lényeges változtatás szüksége nem merült fel.

Szeretnénk, ha ez az útbaigazítás hozzájárulna ahhoz, hogy korunkban minél többen leljék örömüket Isten ígéjében és ennélfogva magában az Úrban is.

Aachen, 1969. októberében

Kremer Jacob

BEVEZETÉS

A Biblia időszerűvé lett.

Az utóbbi időkben gyakran jelennek meg újságcikkek új kéziratleletekről és a szentírástudomány modern kutatásainak eredményeiről. Sokfelé, az Egyház körein kívül is, felvetik a Biblia problémáit, aggályok merülnek fel és kérdések várnak válaszra.

A katolikus Egyházban, hívőknél és teológusoknál egyaránt, a Szentírás újra nagy tiszteletnek örvend. A Zsinat alkalmából Rómában, az ülések alatt az oltárra a Bibliának egy értékes kiadását tették. A Szentírásra hivatkoztak a viták és nyilatkozatok során, mint a tekintélyre. Ámbár a Bibliát mindig Isten Igéjeként tartották tiszteletben, és az istentisztelet során a hívőknek meghirdették, mégis a reformátoroknak egyedül az Írásra való hivatkozása olyan ellenhatást váltott ki, hogy a legtöbb hívőnek a Biblia idegen könyv maradt. Nem jutottak el a Bibliával való meghitt foglalkozásig. Pedig épp erre, a Szentírás személyes olvasására, mint az istentiszteletbeli igehirdetés folytatására, hívja fel a katolikus Egyház évtizedek óta újra meg újra a hívőket. Megismétli Aranyshájú Szent János (+407) felhívását: „Szerezzetek be magatoknak bibliákat!”. Ma sok családban van Biblia, legalább is az Újszövetségnek egy kiadása. De vajon olvassák-e azt? A Biblia inkább beszélgetések tárgya mint olvasmány.

A Biblia sokaknak érthetetlen könyv.

Nem tapasztalták-e ezt már jó néhányan közülünk is? A Biblia nagyrabecsüléséről az Egyházban és a világirodalomban is (pl. Goethe-, Dosztojevszkij-, Claudelnél) hallottunk, avagy sajtóhírek keltették fel érdeklődésünket. Amikor aztán kezünkbe vettük a Bibliát és elejétől kezdve olvasni akartuk, csalódottan és kiábrándultan tettük félre: „ezt nem értem!”. Bizony, a Szentírás nem egy olvasóját a múltban és jelenben inkább zavarba hozta mintsem épülésére szolgált volna. Hiszen az Ószövetség oly különös, gyakran visszatetsző ese-

ményekről és utasításokról számol be és némely eset, még az Újszövetségben is, annyira ésszerűtlennek, nem reálisnak és ellentmondásoktól sem mentesnek látszik. Itt-ott még a kérdés is felvetődött: miként lehet ilyen könyvet „Szentírásnak” minősíteni és a mai kor gyermekének ajánlani?

Az útbaigazítás feladata.

Hányan álltunk már egyszer modern műalkotás előtt és mentünk fejcsóválva tovább? Csak amikor valaki megmutatta nekünk, hogyan kell egy képet vagy egy szobrot helyesen szemlélni, értettük meg a művész szándékát és akkor a kép meg is nyerte tetszésünket, mert bennünk is valamit kifejezésre hozott. Így vagyunk mi is ma a Bibliával: szükségünk van útbaigazításra, hogy helyesen olvashassuk és megérthessük. Akkor majd mi is, mint az elmúlt két évezred nagyjai, megtanuljuk ezt a könyvet értékelni és újra meg újra kezünkbe venni. Az itt következő, széles olvasó tábornak szánt elmefuttatás ilyen bevezető útbaigazítás kíván lenni. Az első fejezet néhány, a Biblia olvasására vonatkozó szabályt tartalmaz. A további fejezetekben megkíséreljük a Biblia olvasását napjainkban megkönnyíteni a modern bibliamagyarázat fontos kérdéseiről való tájékoztatás alapján, mindenekelőtt újszövetségi vonatkozásban.

„Az az óhajunk, hogy ne csak a templomokban törekedjete komolyan Isten szavát meghallani, hanem otthonotokban is merüljete el a Szentírásba és elmélkedjete az Úr törvényein. Mert ez is Krisztus, ki mindenütt annak a közelében van, aki Őt keresi.”
Karthágói Cyprían (+258 körül)

„Az Egyház a Szentírás könyveit éppúgy mint az Úr testét magát, mindig hódoló tiszteletben tartotta, kivált a liturgiában, amennyiben szüntelenül Magához veszi s híveinek nyújtja az Úr asztaláról mind az élet kenyerét, mind Isten igéjét. Az Egyház a szent Hagyománnyal együtt ezekben az Írásokban látta mindig és változatlanul még ma is bennük látja a hit legfőbb zsinórmértékét.”

II. Vatikáni Zsinat: „Az isteni kinyilatkoztatásról” (21).

I. A SZENTÍRÁSOLVASÁS ALAPELVEI

1. A Szentírás olvasásának művészete

Aligha akad köztünk valaki, aki a Biblia könyveit az eredeti (héber, arám vagy görög) nyelven tudná olvasni. Ezért fordításokra vagyunk utalva. De míg a legtökéletesebb fordításban is, a Biblia nehéz olvasmánynak bizonyul és olvasójától súlyos követelményeket igényel. Miért? Mert a bibliai szerzők környezete és eszmevilága egy távoli korszakban és a mienktől teljesen eltérő kultúrában gyökerezvén, számunkra idegenszerű világ marad. Elsősorban ezekkel a sajátos életkörülményekkel és szellemi megnyilatkozásokkal kell megbarátkoznunk, hogy a bibliai szavak és jelképek értelmét helyesen felfoghassuk. Hasonlóan cselekszik mindenki, aki először jár idegen országban és az eltérő szokásokhoz meg kifejezési módokhoz kell idomulnia: meg kell tanulnia, az embereket sajátosságukban megérteni. Hogyan sajátíthatjuk tehát el a Biblia olvasásának művészetét?

Időt kell szenteljünk a Bibliára.

A Szentírást nem olvashatjuk a napilapok vagy regények példájára, amúgy melleleg és este fáradt aggyal. Aki csak röpke szempillantást vet belé, annak bibliai ismerete csak felületes maradhat: éppoly kevésbé érti meg, mint az, aki pár napot tölt külföldön és máris azt hiszi, hogy ítéletet mondhat az országról és lakosairól. Evvel a megállapítással kezdődik számunkra, hajszott modern emberek számára is a nehézség: mivel állítólag nem marad semmire sem időnk, érdeklődésünk csupán újságokra, képeslapokra és ponyvaregényekre korlátozódik. A Biblia olvasása azonban önfelegyelmet igényel, ahogyan azt ma a kutató tudós gyakorolja, ha a világirodalom vagy a szaktudományok nagy műveit tanulmányozza.

Mindenkinek, aki a Bibliát komolyan kívánja olvasni, erre a célra napi vagy heti órarendjébe egy bizonyos időpontot kell beiktatnia. Közösen is végezhetjük az olvasást, például

családi körben a vasárnapra előkészülvén, esetleg a főétkezések előtt, avagy este, vagy barátok között. Sokaknak különösen a hét vége vagy a szabadság ideje kínálhat kedvező alkalmat. Lesz, aki a Szentírás zsebkiadását szerzi be magának, hogy a várakozás idejét (pl. a váróteremben vagy utazás közben, illetve ha lepihen egy csendes helyen a természetben, a Szentírás olvasásának szentelje. Megkönnyítést és előnyt jelenthet az is, ha az említett időpontra kívül erre a célra egy meghatározott helyet is kiszemel. Manapság nem egy templomban a Szentírást a padokra közhasználatra kiteszik, hogy csendes olvasgatásra serkentsen.

Engedd, hogy vezessenek.

A Biblia világa számunkra idegenszerű. Ezért általában nem a legcélszerűbb eljárás, ha – főként az Ószövetséget – elejétől kezdve és fejezetről fejezetre olvassuk. Kezdetben bizony ajánlatos, hogy ebbe a részünkre idegen világba bevettessük magunkat.

Ezt az eljárást alapjában véve maga a Biblia is megkívánja. Hiszen az nem mennyből hullott könyv, sem pedig egyetlen szerzőnek a könyvpiacra hozott műve. A Biblia az Egyház könyve. Ő adja kezünkbe, ő szabja meg, hogy mely könyvek tartoznak hozzá és hogy hogyan értelmezzük tartalmát. A bibliaolvasás igazi helye a templomi gyülekezet – ezt mindekelőtt a modern kutatás derítette fel. Eredetileg a Biblia könyvei túlnyomó részben közvetlenül az istentisztelet alatt való felolvasásra szolgáltak. „Ha majd fölolvasták ezt a levelet nálatok, gondoskodjatok róla, hogy a laodiceai egyházban is fölolvassák” (Kol. 4,16).

Az Egyház kezdettől fogva tudatában volt ama megbízatásának, hogy az Írás illetékes magyarázata reáhárul. Ebben az értelemben magyarázták az apostolok is az Ószövetség iratait az egyházak gyülekezeteiben, lelkipásztori beszédekben és leveleikben. A Biblia helyes értelmezésének ősi mintaképe pedig az a magyarázat, melyet maga a feltámadott Úr adott és amelyről a két apostol emmauszi útjuk beszámolójában

oly megkapóan tanúskodik (Lk. 24, 32). Hogy az Egyház miképpen magyarázta a Bibliát egyik képviselője által, arra példát olvashatunk az Apostolok Cselekedeteiben, miként tanította Fülöp diákonus az etióp kamarást (Csel. 8, 26-40).

Aki tehát a Bibliát olvasni és helyesen megérteni akarja, az nem mellőzheti az Egyház és képviselőinek útbaigazítását. Ez a vezetés mindenekelőtt már az istentiszteletnél a felolvasandó szövegek összeállításában nyilvánul meg és kiváltképpen a szentbeszédben mutatkozik. Az „Ige szolgálatát” (Ap. Csel. 6, 4) folytatja, kimélyíti és megalapozza a hitoktatás, a templomi katekézis, a bibliamagyarázat az egyházközségben és az egyházi jóváhagyással kiadott könyvekben. A legtöbb szentírás-kiadásban az egyes könyvek elé írt bevezető, továbbá a lapalji jegyzetek sokmindenről felvilágosítással szolgálnak. Szentírási kommentárok (az egyes szövegek átfogó magyarázatai) és a bibliai környezetet és eszmevilágot ismerető könyvek további eligazítással szolgálnak.¹

A Biblia világában ily segédeszközökkel könnyebben tudunk elmélyedni és így eredményesebben s nagyobb örömmel olvashatjuk a Könyvek Könyvét. Nagyon kevesen tudják, hogy a középkor nagy teológusai műveiket bevezetőül szánták a Szentírás-hoz, hogy így megkönnyítsék megértését.

*„Mivel mindent Krisztus Fősege alá akarunk foglalni, semmi-
sem kíváncsiabb előttünk, mint az, hogy gyermekeinknek az
Evangélium gyakori, sőt napi olvasása szokásukká váljék, mert
elsősorban belőle tanulhatjuk meg, hogy éppen Krisztusban
kell és tudunk is mindent megújítani.”* X. Pius (+1914)

Újra meg újra olvasni.

A Bibliáról szóló könyvek tanulmányozásánál fontosabb magának a Bibliának gyakori olvasása. Sokszor célravezető, ha egy szövegrészt magunknak hangosan olvassuk fel; hiszen a Szentírást, az istentisztelet során, mindig és mindenkor felolvasásra és meghallgatásra szánták. Egyébként azokat a szövegeket, melyek nekünk túl zavarosaknak tűnnek vagy amelyeknek részünkre ma jelentőségük nincs (mint pl. a hosszadalmas származáslisták és régi törvényszövegek), kez-

detben nyugodtan el is hagyhatjuk. Rendszerint akkor olvasunk figyelmesebben és nyerünk mélyebb betekintést, ha egy könyvet egy bizonyos szemszögből vagy téma szerint tanulmányozunk és megfelelő szöveghelyeket egymással összehasonlítunk (pl. mit mond Jézus a gazdagságról, mit kíván meg tanítványaitól?). Az olvasásnak ezt a módozatát *tematikus olvasásnak* nevezik. Tárgymutatók, számos munka végén, további kutatásra és egybevetésre serkentenek. Amit ilyképp szorgalmas munkával, visszalapozgatással és latolgatással magunk detítettünk fel, az rendszerint mélyebb kielégítést nyújt, mint amit más könyvek olvasása nyújt. Olvasás közben felmerülő kérdéses gondolatokat jegyezzünk meg vagy írjunk fel. Némely probléma, ismételt olvasás közben, sokszor magától megoldódik. Az Egyházban gyakorolt olvasás egyik neve az ún. *elmélkedő bibliaolvasás*: minden mondatnál vagy szónál meg-megállunk, megismételjük, elmélyedünk benne és így igyekszünk a szöveg való értelméhez eljutni. Erre azonban nem minden szöveg alkalmas. Mindenekelőtt a liturgiában alkalmazott és az ún. Szentírás-olvasó kalauzokban jelzett szövegek jönnek tekintetbe, főképpen pedig az evangéliumok és a zsoltárok.

Aláhúzás – betéve tanulás – kijegyzés,

mindezek jól bevált módszerei a magános bibliaolvasásnak. Ami különösen megragadta figyelmünket vagy aminek fontosságot tulajdonítunk, azt vagy a lap szélén jelöljük meg vagy még célszerűbben, színes írónnal húzzuk alá. Ezzel a szöveg könnyebben vésődik be emlékezetünkbe és elmélkedésre készítet minket. A rákövetkező olvasásnál a megjelölt hely azonnal szemünkbe ötlük és így már jártasabbnak érezzük magunkat a Bibliában. A nagy fontosságú szövegek könyvnélküli megtanulása is hasznos. Ha ezeket a szövegeket ilyképpen elsajátítottuk, olvasás és imádkozás közben, iránytűként igazítanak bennünket. Ugyanezt a célt szolgálja, ha némely verssort vagy mondatot, mely életpályánk vezérfohala lehetne, kijegyzünk magunknak. Nem kevés hívő már

így a Szentírásból valóságos gyűjteményt szedett össze, melyben öröm vagy bánat idején lapozgatva, Isten Igéjéből kapott választ. Így hasonlít ahhoz a családtyához, aki kincseiből újat és régít hoz elő (Mt. 13, 52).

„Jól figyelj tehát szolgatársam, barátom és testvérem és hallgass csak egy parányit tanácsomra, hogy az Írás ismeretéhez vezető útra térhess. Minden, amit mi az isteni könyvekben olvashatunk, már a felszínén ragyog és kápráztat, de ennél sokkal édeesebb a magja. Aki a magot akarja ízlelni, az törje fel a dió héját.”

(Szt. Jeromos +420)

2. Hogyan figyeljünk Isten szavára?

Aki a Bibliát úgy olvassa, ahogy azt fentebb előadtuk, sőt aki rendszeresen foglalkozik vele, még korántsem tett meg mindent, hogy az Írást igazán megérthesse. Mert a Szentírás mégis több, mint valami emberi írásmű, melyet valamikor hajdanában szerkesztettek, bár szerzői tényleg csak emberek voltak. Amint a Biblia maga is arra utal és az Egyház, mely kezünkbe adja, kifejezetten tanítja: ez a „könyvek könyve” egyúttal Isten Igéje. A Szentírás Isten „eleven szava” (Zsid. 4, 12-14), mely által Isten napról napra hozzánk fordul és párbeszédet akar kezdeni velünk.² Hogy ez az isteni Ige szívünkhöz eljuthasson, arra megfelelő módon fel kell készülnünk és bensőnket ki kell tárnunk. Miképpen hangoljuk be magunkat a Biblia olvasásakor méltóan Isten Igéjére?

Hit nélkül nincs igazi megismerés.

A Biblia mint Istennek szava azt követeli elsősorban tőlünk, hogy hívő lélekkel olvassuk és azzal a meggyőződéssel: itt Isten szól hozzánk. Külsőleg ezt a Biblián nem látjuk, de el kell hinnünk. Vagyis a Biblia követelményét, hogy Isten szava nyilvánul meg benne, amint ezt az Egyház hirdeti, tudomásul kell vennünk és hinnünk kell benne. Felszólít

bennünket, hogy egyéni és önös felismerésünket zabolázzuk meg és emberi gyarlóságunk tudatában arra hallgassunk bizalommal, aki ilyen emberi hangon akar hozzánk szólni. Aki nek nincs hite és a Bibliát merő emberi alkotásnak tekinti, annak bár sok minden kitárulkozik benne és irodalmi szépsége elragadtathatja, de alapjában még sem érti meg. Annak a szemét és szívét fátyolszerű homály takarja el, mely az Írás igazi értelmének megismerését gátolja. Így nyilatkozik Pál apostol a zsidók bibliaolvasásáról, kik bár jártasak az Ószövetség könyveiben, de a Krisztusban való beteljesülés tényét nem fogják fel: „Sőt mind a mai napig, amikor csak olvassák Mózeset, lepel borul a szívükre, de ha majd az Úrhoz térnek, eltűnik a lepel. Az Úr ugyanis Lélek: ahol az Úr Lelke, ott a szabadság” (2 Kor. 3, 15-17). Csak majd ha Izrael elismeri a názáreti Jézusban a Messiást és az Urat, hull le róla ez a fátyol, magába fogadja a Szentleket, hogy aztán szabadon, leplezetlenül megismerje a Szentírás teljes és valódi jelentőségét. Fokozottabb mértékben áll ez miránk is az Újszövetségben: csak az, aki Krisztusban hisz, képes Isten üzenetét meghallani, és az isteni kinyilatkoztatás teljes igazságát szabadon megismerni.

Most azonban közülünk sokan abban szenvednek, hogy nem tudnak hinni vagy hogy hozzátartozóik nem hisznek. Van-e mármost értelme annak, hogy kételyeink közepette a Bibliát olvassuk vagy egy nem hívő kezébe nyomjuk? Mindenekelőtt tény: ha egy nem hívőnek vagy kételkedőnek adom át a Bibliát, akkor az még nem téríti meg őt. Ellenkezőleg, gyakran a hittel szemben fennálló előítéletei ezzel csak megerősödnek, mert a Bibliában sok minden hihetetlen és ellentmondó marad részére. Hasonlóképpen sokaknak a modern művészet alkotásai is érthetetlennek látszanak és hiába állítanánk elébük modern műalkotásokat, ha nem egyengetnénk nekik egyúttal a szemlélés helyes útját is.

Viszont ezt is szívleljük meg: akit kétely emészt és sanyargat, az csak vegye elő a Szentírást, amely már annyinak hozott vigaszt és adott erőt, mert az igaz út mutatója. Aki

a földi lét nyomorúságáról tud és a Bibliát elfogulatlanul és olyan figyelemmel olvassa, mint ahogyan tapasztalt és bölcs ember szavára hallgat, az már „nincsen távol Isten Országától” (Mk. 12, 13). Előbb-utóbb megtalálja belső szabadságát és boldogító hitét, az örömhír üzenetét, kiváltképpen ha igyekszik is azt cselekedni, amit az Írás szava mond: „Aki kész megtenni az Ő akaratát, fölismeri majd, hogy tanítása Istentől való-e” (Jn. 7, 17). Ilyenformán az Úrhoz fordul, hogy nyissa meg szemét az igazság megismerésére. Becsületes igyekezetében, hogy a Bibliát megértthesse, feltárul a hit kegyelmének és gyakorolja is hitét. Végére mindannyiunknak, akár szilárdan hiszünk, akár nem, Istentől ajándékol kapott hitünket naponta újból fel kell elevenítenünk. Az Írásnak Isten felé irányuló, bizakodó és hívő olvasása fontos és értékes eszköze hitünk elmélyítésének.

„Adj nekünk csendet, hogy törvényeid titkaiba elmerülhessünk és ne rejtsd el őket azok elől, akik kopogtatnak. Hiszen nem lehetett szándékodban, hogy a szent szövegeket hitünk annyi misztériumáról hiába irták volna. Nemde ott rejtőznek a mély erdőkben a szarvasok is, hogy erőt gyűjtsenek, legerlésszenek, pihenjenek és kérődzzenek? Ó Uram, segíts tökéletesedésemben és tárd fel titkaidat előttem! Lásd, hangod a boldogságom, hangod minden kedvtelésemet felülmúlja. Add már, amit szeretek. Magát ezt a szeretetet is Te adtad. Cserbe ne hagyd adományaidat, szomjazó palántádat ne vesd meg!”

Szt. Ágoston (+430)

Isten igéjének tisztelete.

Hisszuk, hogy a Bibliában Isten szól hozzánk és ebből fakad az a másik alaptételünk, hogy tisztelettel tekintsünk a Bibliára, mint Isten élő szavára. „Szólalj Uram, szolgád hallgat” (1 Sám. 3,9). A liturgiában ez a tisztelet az isteni szóval szemben több ízben jut kifejezésre, de a legközvetlenebbül

az evangélium ünnepélyes meghirdetésekor. Mindnyájan tisztelettel felállunk és figyelemmel hallgatjuk végig. Hasonló szokásról beszélnek az Ószövetség könyvei is: „Ezdrás, aki magasabban állott mind a többi, az egész nép szeme láttára ültette fel a könyvet. Amikor pedig a könyvet kinyitotta, az egész nép felemelkedett” (2 Ezd. 8,5). A cisztercita szerzetesek rendszabályai ugyanilyen tiszteletadásra kötelezik a Szentírás olvasóját: a szerzetes térdenállva olvassa a Szentírás első sorait.

Aki ilyen módon végzi a Biblia olvasását, aki „térdepelve” olvassa, annak a Szentírás minden sora imává és istentiszteletté válik. Ennél a külső magatartásnál, – melynek hatását ne becsüljük le –, fontosabb belső beállítottságunk: alázatosság, csend, elmélyedés: „Most hallom Öt, aki az Uram, aki felettem rendelkezik, akié vagyok mindenestől.” Ezt a belső magatartást leginkább akkor sajátíthatjuk el, ha az olvasás előtt magunkbaszállunk, hallgatunk és a Szentlélek segítségét kérjük. Amint az evangélium felolvasásánál az istentisztelet közben, úgy itt is keresztet vethetünk.

„Hadd olvassuk a Szentírást, de olvassuk úgy, amint az Atyák olvasták, kik felfedték nekünk, hogy milyen nyereség származik belőle. Olvassuk térdenállva, olvassuk bíráló célzat nélkül, ama badar kíváncsiságtól menten, mely csak a hiúság tükörképe. Olvassuk tehát a vágyódó szív szenvedélyével! Azt hirdették nekünk: amott az élet, amott a világosság – miért is ne kísérelnénk meg zamatját csak egy kissé is megízlelni!”

Paul Claudel (+1955)

Alázatosság és készség a gondolkodás átformálására.

Isten szavának tiszteletéből és nagyrabecsüléséből következik, hogy büszkeségemet levessem és a Biblia üzenetét ne mérjem emberi mértékkel. A büszke ember nem fogja megérteni a Bibliát. „Az én gondolataim nem a ti gondola-

taítok” (Iz. 55, 8). Ágoston bevallja, hogy megtérése előtt a Biblia stílusa, az ókor klasszikus műveivel összehasonlítván, visszataszította. Mi is sokszor megütközünk azon, hogy a Biblia nem a mának nyelvén szól hozzánk. Úgy érvelünk, ha Isten felénk akar fordulni, azt egy ma azonnal és könnyen érthető módon kellene cselekednie és nem egy nekünk idegen világ emberének nyelvén. Emiatt sokszor felzúdulunk és neheztelünk. Isten útja a történelemben, kinyilatkoztatásának útja és parancsai nincsenek ínyünkre. Itt döbbenünk rá énünk akaratosságára. Mint Jézus idejében a farizeusok, mi is elő akarjuk írni Istennek, hogy miképpen nyilatkozzék meg előttünk. Ezért ránk is vonatkozik a figyelmeztetés és dicséret: „Boldog, aki nem botránkozik meg bennem” (Lk. 7, 23). A Biblia jelenléte mindig gondolataink átforgatására és megtérésre szólít fel bennünket. Az a bibliaolvasás, melyhez belső viaskodásunk ellenére ragaszkodunk, megtérésünk tényévé és igazi hitvallásunk kifejezőjévé válik: „Térjete meg és higgyetek az üdvösség jóhírében” (Mk. 1, 15).

„Mert amikor először foglalkoztam az Írással, nem úgy ítélkeztem mint ma: akkor nem tartottam méltónak arra, hogy Cícero írásaival összehasonlítsák. Dölyftől feszülő pátozom szerény stílusával ellenkezett és tekintetem nem hatolt be lényegébe. Pedig épp ez a modor segíthetett volna, a kicsinyekkel nőni; én azonban rangomon alulinak találtam, hogy kicsinek vegyenek. Gögtől duzzadva, magamat nagy-nak véltem.”

Szt. Ágoston (+430)

Készségünk a Szó tette váltására.

„Legyetek cselekvői az Igének, ne csak hallgatói” (Jn. 1,22; vö. Lk. 8,21; 11,28). Bibliaolvasásunkat vezesse az a szándék, hogy az Írásban felismert isteni akaratot megvalósítsuk. Az isteni Ige igazi meghallását csak engedelmes-séggel érhetjük el. Ezért, aki a Bibliát csupán kíváncsiságból,

tudásszomja kielégítésére olvassa, sötétben tapogatódzik. Ebben láthatjuk egyik főokát annak, hogy a Biblia részünkre gyakran idegen marad. „Isten szava arra szolgál, hogy szellemében cselekedjünk, nem hogy homályos tételeinek tolmácsolásában gyakoroljuk magunkat” (Kierkegaard). Ha a Bibliában sok minden homályos is, más viszont értelmes és világos és csak arra vár, hogy tette váltsuk. Engedelmességünket Isten szavával szemben nem tehetjük attól függővé, hogy először megértjük-e az egész Bibliát és talán csak aztán fogadunk neki szót? „Ha az egész Szentírásban csak egyetlen szövegrész lenne, melyet megértesz: úgy hát, mindenekelőtt ennek a teljesítésére kell vállalkoznod, nem pedig a homályos részleteken tépelődnöd” (Kierkegaard). Sokszor kell tehát az olvasás után a kérdést feltennünk, hogy vajon mit jelent a számunkra? Azután pedig ne habozzunk, hanem cselekedjünk szerinte: „Menj és tégy hasonlóképpen” (Lk. 10,37).

„Ebben a tehetetlenségemben a Szentírás és „Krisztus követése” segítségemre sietnek. Bennük találok kiadós és igazi szellemi táplálékot. De főképpen az Evangélium nyújtja belső imámhoz a szükséges erőt. Benne megtalálom mindazt, amit szegény kis lelkem kíván. Benne állandóan új világosságot, rejtett és titokzatos értelmet fedezek fel.”

Lisieuxi Szt. Teréz (+1897)

A Biblia szeretete.

Aki Istent szereti, az szent szavát is szereti. Hogyan viselkednek a szerelmesek? Ha a menyasszony a szerelmestől levelet kap, újból meg újból elolvassa, még ha elsőre nem is értett meg mindent és ha az írás alig olvasható is. Finom érzékével megsejti, amit szerelme mondani akar. Jegyesek megértik egymást. És az ismételt olvasás elmélyíti a szeretetet. Így olvas mindig újból Isten könyvében az, aki Őt szereti és elmereng az olvasottak felett. Figyelme nem korlátozódik az olvasmányra, hanem megtalálja azt, akitől

a szavak jönnek. Ezért is nem torpan meg a nehézségek előtt, amelyek az olvasással járnak. Az olvasás előző óráira emlékezvén, fény vetődik a homályos gondolatokra. Vajon Lisieuxi szent Teréz nem értette-e meg sokkal jobban és mélyebben a Bibliát, mint korának nagy tudósai, kik bár élesebb elmével, csak a felszínen maradtak és gyakran nem is jutottak tovább?

Az olyan lelkes istenszeretetet, amilyen Pál, Ágoston és mások kiváltsága volt, a kegyelem adománya, melyben ily mértékben nem mindenki részesülhet. Azonban az út mindnyájunk előtt nyitva van és Isten szeretetében mindenki részesedhet bizonyos mértékben. Hogyan készülhetünk fel reá? „Aki ismeri és megtartja parancsolataimat, az szeret engem” (Jn. 14,21). Az Ur parancsolatait „birtokolni” (magunkévá tenni, ismerni) és aszerint cselekedni – ez az út.

Ebből a szemszögből az a mondat is érthető lesz, melyet a szentmisében gyakran hallunk és amelynek a jelentését annyiszor kérdezik: „Az Evangélium szava törölje el bűneinket.” Mennyiben törli el az Evangélium hallgatása és olvasása a bűnöket? Amikor Isten ígését hívó lélekkel hallgatjuk, Isten felé fordulunk, Aki felfedi bűneinket: „Isten szava ugyanis eleven, átható és élesebb minden kétélű kardnál... Itél a szív gondolatairól és érzületeiről” (Zsid. 4,12). Erre szólít fel bennünket és máris megindul megtérésünk. Így megnyílunk Isten szeretetének és közösségre léphetünk vele. Így tisztulunk meg a bűntől Isten szava által: „Ti már tiszták vagytok a tőlem kapott tanítás hatására” (Jn. 15, 3).

A Biblia olvasása tehát nem azzal kezdődik, hogy felütöm a könyvet. Egész életszemléletem határozza azt meg és egész személyiségem bevetését követeli. Amit itt a Bibliával való foglalkozásról mondtunk, csupán néhány hasznos támpontra szorítkozik. A Biblia helyes és hasznothozó olvasását mindenekelőtt a gyakorlatból tanuljuk meg. Legyen itt az Írás olvasásának szabályairól szóló sorok befejezéseként, az a felhívás, amely Ágostont élete sorsdöntő olvasmányához szólította: „Vedd és olvasd!”.

*„Aki az Írást nem ismeri, Krisztust sem ismeri.”
„Szeresd a Szentírást és az örökkévaló Bölcsesség
szeretni fog téged. Szeresd és szolgálni fog téged,
becsüld és karjaiba fog zárni.”*

Szt. Jeromos (+420)

Jegyzetek

- ¹ Lásd az Irodalmi Tájékoztatót, 67 skk.
- ² Vö. 56-58, 63-64. lap.

II. TÖREKVÉSEK A SZENTÍRÁS KORSZERŰ TANULMÁNYOZÁSÁRA

A Szentírás magyarázata kapcsán ma gyakran találkozunk a korábbi nézetektől eltérő felfogásokkal. Sok szó esik arról, hogy Isten nem úgy teremtette a világot, amint azt a Biblia első oldalai nekünk elmondják. Az exegéták, vagyis a Biblia magyarázóí, ma nem ritkán ennél többet is mondanak: így az asszony nem Ádám bordájából lett; a Biblia édenkertje sosem létezett valójában a leírt módon; Noé bárkájáról, a bábeli toronyról és a patriárkák életéről szóló elbeszélések tulajdonképpen „mondák”, népi elbeszélések. Sőt, az Újszövetségben sem történt minden úgy, ahogy az első pillantásra tűnik: Jézus születésénél, földi életében véghezvitt csodáinál és cselekedeteinél nem minden játszódott le pontosan úgy, amint az az első olvasásra látszik. Mi több, sok kijelentést, amelyet az evangélisták mint az Úr szavát idézik, Jézus, nyilvános fellépése során ebben a formában, úgy mondják, nem is tett. Ilyen és hasonló állítások hallatára, könnyen érthető, hogy a Biblia sok világi sőt papi olvasója is megzavarodik s felveti a kérdést: mi az igazság mindebben? Mi is van a Bibliában? Vajon eddig tévelyegtünk-e? Az újságokból tudjuk, hogy ehhez hasonló kérdések vezető egyházi körökben is felmerültek és izgatott vitákra került sor. Vessük hát fel a kérdést: mi vezetett e helyzethez? Mit is állít valójában a mai szentírásmagyarázat és mit szóljunk ilyen magyarázatokhoz, főként az Újszövetséget tekintve?

1. Mi a modern Szentírás-kutatás célja?

„Az első távcsővel kezdődött” – ekként jellemezhetnénk, némi egyszerűsítéssel, a modern bibliatudomány eredetét. Mert akkor, amikor Galilei első távcsövét elkészítette, sok minden a földön és az égbolton másnak bizonyult, mint amilyennek azelőtt látszott és magának az embernek a viszonya a világhoz is megváltozott. Az eddiginél jobban kezdtek mindent „kritikusan”¹ szemügyre venni és megvizsgálni. An-

nakelötte az emberek a természettel elfogulatlanabb, naivabb viszonyban állottak. A látszat szerint ítélték. Szerintük a nap vándorolt az égen és a föld egyhelyben vesztegelt. Ugyanilyen közvetlenséggel fogadták a Biblia kijelentéseit is: minden úgy történt, ahogy az meg van írva. A bibliai eseményeket mint korabeli szemtanúk jegyzőkönyvileg felvett észrevételeit vették tudomásul. Így fogták fel a világ keletkezését hőt nap művének keretében, a paradicsomot, Noé bárkáját és Jónást a cethal gyomrában. Amikor többek közt Mózesnek saját halála körülményeiről szóló beszámolóját olvasták, ötödik könyve végén, nem esett nehezükre feltételezni, hogy Isten maga tudatta ezt vele, hogy az utókor számára könyvében leírja. Keveseknek volt csak bátorságuk leírni, hogy ezt a szöveget Mózes egyik tanítványa fűzhette hozzá.

A Biblia eme jámbor-naív felfogásán a reformátorok fellépése sem változtatott. Viszont a reformációval bizonyos előítéletek kaptak lábra, melyek később mélyen befolyásolták és még ma is befolyásolják a protestáns bibliamagyarázatot: 1. Luther, azáltal, hogy a Szentírást a hit egyedüli és egyetlen forrásának minősítette, kivonta azt az Egyháznak értelmező jogköréből. (Legalábbis elméletileg, kevésbé a gyakorlatban.) 2. Azáltal, hogy Szent Jakab levelét „szalma-levelnek” vagyis tűzrevalónak minősítette, mert ebben Jakab – Pál apostoltól eltérően – a megigazulás előfeltételéül nem csak a hitet, hanem a jócselekedeteket is hangsúlyozza, ebben a tőle helyesnek elfogadott szentpáli megigazulási tanban kritériumot állított fel arra vonatkozólag, hogy a Bibliának egy könyve Isten igéjeként kötelező-e számunkra vagy sem. 3. A lutheri teológiában a hitnek és értelemnek annyira kihangsúlyozott szétválasztása a mai modern protestáns kutatásban is még károsan érezteti hatását.

A természettudományok fejlődésével megváltozik ez a jámboran naív beállítottság a Bibliával szemben is. A tudósok a Bibliát is kritikus szemmel kezdik vizsgálni.

Négy tényre lehetett és lehet ma is ezt a fordulatot visszavezetni: *A modern világszemlélet* eltér az előző korok világméltól. Hajdanában, amennyiben egyáltalában pontos elkép-

zelésekre hivatkoztak, a világegyetemet egy háromemeletes épülettel hasonlították össze (mennyország, Föld, alvilág). Ezt a nézetet a Nap körül keringő, viszonylag parányi földgömb mozgása megdöntötte. Hogy az egyházi körök milyen sokáig ellenezték Kopernikus és Galilei felfedezéseinek elismerését, mert az állítólag a Biblia kijelentéseivel össze nem egyeztethető, arra jellemző a Galilei és az inkvizíció közti tragikus konfliktus.

Archeológiai és paleontológiai leletek

bizonyítják, hogy a Föld és az emberiség sokkal régebbi, mint azt az Őszövetség számadataiból hajdan levezették (mintegy 4000 esztendő). A kutatás mai eredményei alapján a Földnek kb. 3-4 milliárd évet tulajdonítanak és az emberiségnek (legalább) 600.000 évet. Egyébként sem egyeztetjük össze minden további nélkül az Őszövetség számadatait az archeológiai leletekkel és a történettudomány eredményeivel. E tekintetben a nagy elterjedésű könyv: „Die Bibel hat doch recht” (Mégis igaza van a Bibliának), gyakran leegyszerűsíti a dolgokat, amiért a szentírástudósok éles bírálatát hívta ki maga ellen.

A Közel-Kelet vallásrendszereinek megismerése

a bibliai szövegeket is más megvilágításba állította. Előbbre vitték ezeket az ismereteket az utolsó évtizedekben talált iratleletek és feliratok, továbbá az eddig ismeretlen nyelvek megfejtése. Az összehasonlításokból kiderült, hogy Izraelen kívül is léteztek régi, magas színvonalú vallásos könyvek, amelyeknek szövege sokszor feltűnően hasonlít a bibliai elbeszélésekéhez. Ilyenek például a bibliai teremtség vagy a vízözön történetének megfelelői. Hamurabi király (kb. 1700 Kr.e.) dioritköből való törvényoszlopán sok olyan előírásra bukkanunk, melyek Izrael törvényeivel megegyeznek. Az utóbbi években talált Ras Shamrai és Qumráni leletek sok vallási és erkölcsi vonatkozású anyagot tartalmaznak, úgy-hogy a Biblia tételeit új megvilágításban látjuk és ez az Írás kifejtését új irányba tereli.

A modern természettudomány

számtalan megfigyelés, kísérlet és számítás alapján megállapította, hogy a természet egyes jelenségei egymásközt okozati összefüggésben vannak, vagyis hogy az egyik a másik okozója. Így derítették ki a természetben uralkodó törvényeket. Előzőleg azonban az emberek, köztük a Biblia szerzői is, hajlottak arra, hogy minden természeti történést közvetlenül Istennek vagy földöntúli hatalmaknak a beavatkozására vezessék vissza. Ilyenképpen küldötte Isten az esőt, nyilvánította haragját a zivatarban, életet adott és súlytott betegséggel. Gonosz szellemek zavart és kárt okoznak. A tudomány mindezt természetes módon magyarázza. A gyakori eseményeket, mint az esőt, vihart, zivatart és betegséget a természetben rejlő előfeltételekből vezeti le, anélkül, hogy Istenre vagy földöntúli erőkre kellene hivatkoznia.

Utóbbi időben ezt az Isten mellőzésével megmagyarázott természetet „dedivinizált” (Istent kiiktató) vagy „hominizált”, emberi méretre szűkített világképnek nevezik. Ezzel kapcsolatban Fr. Nietzsche ismert mondását emlegetik: „Isten halott”, vagyis az emberek tudatában ma már nem játssza azt a szerepet, mint az előző időkben.

A természeti események tudományos megismerésétől és magyarázatától a felvilágosodás korszakában, de még a mi évszázadunk elején is, csupán egy rövid lépés vezetett ahhoz a megállapításhoz, hogy minden természetes módon magyarázható és hogy Isten beavatkozása a világ menetébe, tehát a csoda is, lehetetlen. Ma nem egy természettudós sokkal óvatosabban nyilatkozik, mert számos megfigyelésére nem talál magyarázatot és felismerte kutatásának határait.

Aki a modern tudomány e vázlatos beszámolóját szem előtt tartja, könnyen megérti, hogy a tudós és majd minden modernül érző ember részére, az eddigi jámbor-naív magyarázat problematikussá kellett hogy váljon. Hogyan is egyeztethető össze a Biblia kijelentése modern ismereteinkkel és a mai gondolkodással?

2. Ellenkezik-e a szentírástudomány a hittel?

Richard Simon (1638-1712) katolikus pap műve azok közé az első kísérletek közé sorolható, mely a tudományos módszert a szentírásmagyarázat szolgálatába állítja. De mivel fejtegetései túl merészek voltak és a katolikus hittel ellenkezni látszottak, könyveit eltiltották. Őt Bossuet, a híres egyházszónok befolyására az oratorianusok papi közösségéből is kizárták. Ezért tehát a következő időszakban a többi katolikus kutató tartózkodóbb lett. Tevékenységüket arra korlátozták, hogy a hagyományos nézeteken csiszolgattak és a tételeket védték. Ezt a konzervatív és apologetikus (vagyis a hit megőrzésére és védelmére irányuló) magatartást megérthetjük, ha szemügyre vesszük azokat a részben forradalmi, a keresztény hit alapjait aláásó nézeteket, melyeket a liberális (azaz szabadelvű és semmilyen tekintélyre nem ügyelő) exegeták a 18. és 19. században magukévá tettek.

A protestáns bibliamagyarázat a felvilágosodás és a racionalizmus büvökörében.

Protestáns tudósok a bibliamagyarázatnak az egyházi tekintélyhez való kötését elutasítják. Hiszen az evangélikus keresztények számára a Biblia a hitnek egyedüli és egyetlen normája. Ezért is szentelik munkájukat a protestáns tudósok oly buzgalommal a Biblia alapos és kritikus kutatásának. Legtöbbjük a korabeli filozófia hatása alatt állott, melynek nagybefolyású tanítói I. Kant (+ 1804) és G.W.Fr. Hegel (+ 1831) voltak. Így nem is maradhatott el, hogy a szentírástudósok a bölcseleti racionalizmus járma alá kerültek, mely csak azt tartja érvényben, amit a ráció (értelem) felismer és meg tud magyarázni. A racionalizmus képviselői számára nincs helye az isteni beavatkozásnak a világ és történelem összefüggő egységébe. Minden természetfeletti magyarázatot, tehát magát a csodát is, vissza kellett utasítaniok. Míg a reformátorok a sugalmazás tanát (a Szentlélek a Biblia szerzője) túlzottan kihangsúlyozták és a szent iratok emberi szerzőinek igazi eredetiséget nem is tulajdonítottak, addig most a Bibliában, sokszor elhamar-

kodottan csupán emberi munkásságot láttak és a sugalmazás tényét szinte teljesen elhanyagolták. A következménye ennek a fejlődésnek az volt, hogy szakadék támadt egyrészt a templomi prédikáció, az egyszerű ember hite és másrészt a tudós publikációi közt. Ez a hasadás az ún. „Jézus-élete kutatás”-ban világosan nyilvánul meg előttünk. A kutatók tudományos módszerekkel igyekeztek Jézus életét úgy ábrázolni, „amint ténylegesen lefolyt”. Eredményeik persze teljes ellentétben voltak azzal, amit a nép hitt és amit a népnek a templomokban hirdettek. A modern kutatás ezen időszakán egy tragikus vonás fut végig. Mennyi ész, mennyi szorgalom volt ezekben a munkákban. Némely tekintetben ez még ma is hasznunkra válik. De mennyi be nem bizonyított és bebizonyíthatatlan megállapítás gyűlt itt össze! És mindig újabbak léptek fel, akik újra megírták „Jézus igazi életét”, és ezt tudományos érvekkel igyekeztek alátámasztani.

Reimarus „Jézus és tanítványai élete értelméről” c. művében, melyet 1778-ban Lessing adott ki, az Evangéliumot egészen természetes módon értelmezi. Jézus zsidó prédikátor volt. Halála után az apostolok holttestét ellopták és aztán feltámadásának hírét terjesztették el. – *H.E. Gottlob Paulus* 1820 körül megkísérli a maga módján az evangéliumi csodák természetes úton való magyarázatát. – *D.E. Strauss* 1835-ben megjelent nagy feltűnést keltő művében: „Jézus élete, kritikai megvilágításban”, az Evangéliumot mítosznak minősíti. Régi mondákat és legendákat Jézusra ruháztak. Majdnem ugyanakkor *Fr.Ch. Bauer* kísérli meg a Biblia iratait két ősegyházbeli (a péteri és páli) irányzat vitájának eredményeként magyarázni. – E publikációk befolyása alatt hitét veszti *Ernest Renan*, meghasonlott francia papnövendék. Később megírja „Jézus életét”, a rajongó, egyszerű ifjú regényszerű-szentimentális életrajzát, aki-ről azt írja, hogy alapjában tanításainak következményeit fel sem ismerte, eszményi anarchistává válik és elpusztul. – *W. Wrede* 1901-ben megjelent művében: „A Messiás-rejtély az Evangéliumokban”, azt a tételt állítja fel, hogy Jézus magáról nem vallotta, hogy ő a Messiás és halála előtt nem is tekintették annak. Csak az ún. „hallgatási parancsok” az Evangéliumban („Ne szóljatok

senkinek sem erről” Mk. 1, 44 és 99) keltik szerinte a látszatot, hogy már előbb Messiásnak tartották.

E törekvések egybevetését *Albert Schweitzernek*, a liberális teológusnak, majd orvosnak köszönhetjük, aki 1906-ban kiadta „Jézus-élete kutatásának történetét” (Reimarustól Wredeig). Albert Schweitzer ebben saját értelmezését akarja az eddigi megoldási kísérletek mellé állítani. Szerinte Jézus pusztán emberi lény, azonban a kései zsidó várakozás befolyása alatt abban a meggyőződésben él, hogy ő maga a „Kiválasztott”, a Messiás. Azt hitte, hogy tanítványainak kiküldetésével beköszönt az idők vége (Mt. 10, 23 b). Amikor az azonban nem következett be, visszavonult. Isten szolgájának helyettesítő szenvedéséről szóló szövegből (Iz. 52, 13-53, 12) arra következtetett, hogy ő a Messiás és szenvednie kell. Ezért Jeruzsálemben kiszolgáltatta magát a bíróságnak és magára vállalta az áldozati halált. Az apostolok aztán elterjesztették feltámadásának és visszajövetelének a hírét.

Az egyetemi tanárok nézeteit sem az evangélikus keresztény hívek nem vették mind át, sem mindegyik lekipásztor. Alapjában véve azonban nem tudták magukat a liberális kutatás hatásától mentesíteni. Gyakran a hit oly felfogására jutottak, amely nincs kötve az értelmi felismeréshez, sőt azzal nyílt ellentétben is állhat. Nem kevesen teljesen elzárkóztak az új magyarázatokkal szemben és továbbra is megmaradtak a Biblia szó szerinti értelmezése mellett. Ezt észlelhetjük a különböző szektáknál, p.o. „Jevoha tanúinál” is.

A modern nemkatolikus biblíamagyarázat.

A helyzet évszázadunk elején megváltozott. Az első világháború után a liberális kutatásra és a tudományra új feladatok vártak. A szörnyű háború élménye megdöntötte a haladásba vetett hitet, melyet a tudomány képviselői hirdettek. Ennek folytán a korszellem hatására újból hívőbb magatartás alakult ki a Biblia üzenetével és az Egyház tanításával szemben. Különösen *Karl Barth* svájci teológus munkája volt jelentős és befolyásos. Időközben megsaporodtak a tudományos ku-

tatás eredményei is. Bővebb lett az összehasonlítható anyag, melyet főleg az utóbbi évtizedekben folytatott számos ásatásnak köszönhetünk. Sok állítást vissza kellett vonni: a tudományos kutatás nincs is oly ellentétben a Szentírással, amint azt gyakran kijelentették. E korszak hangulatára jellemző W. Keller újságíró előbb említett, de sajnos sok pontban megbízhatatlan könyve: „És mégis igaza van a Bibliának.”

Sok nemkatolikus exegeta azonban még ma is a múlt század racionalizmusának a hatása alatt van, vagyis arra hajlik, hogy mindent az értelem (ráció) segítségével magyarázzon. Ez a megállapítás az ún. *formatörténeti módszer* megalapítóira és követőire is vonatkozik, akik az utolsó évtizedekben a szövegértelmezésnek irányt és lendületet adtak. (Erre még egy külön fejezetben kitérünk). A világháborút követő időben pedig R. Bultmann a Biblia „*mítosztalanítására*” vonatkozó követelése keltett nagy feltűnést és váltott ki heves ellentmondást.

Bultmann törekvését alig lehet néhány mondatban összegezni, anélkül hogy félreértésre ne adnánk okot. Bultmannnál főleg arról van szó, hogy a Biblia üzenetét korabeli, „mitológikus” kifejezési módjától elválasszuk és eképp „mítosztalanítva” (a mítosztól megszabadítva) megközelíthetővé tegyük. Bultmann szerint a Biblia Isten belenyúlásáról a világba az akkori emberek szokásos beszédformájában szól, amit a „mítosz” formájának nevezhetünk. A mítoszban Istenről és az istenekről emberi elképzelés szerint nyilatkoznak (v.ö. a görög istenek mítoszáét). A ma embere ezt már nem érti meg és eziránt nincs is érzéke. Tehát, ha részére a Bibliának egyáltalában van még valami mondanivalója, akkor a Szentírás lényegét e „mitológikus” héjából ki kell hámozni, vagyis igyekeznie kell megérteni, amit ezek a mítoszok jelentenek. Bultmann megkísérli, ezt a magot, a Biblia üzenetét (a „kerygmát”) a modern egzisztenciális filozófia segítségével felszínre hozni. A Biblia kerygmája azt mondja, hogy téves, bűnös elbizakodottságunkat, amely születésünk óta sajátunk, feladjuk, és ezt fel kell, hogy váltsa a hit, Istennek való odaadottságunk. Ez a hit az a Krisztus tanúsította magatartás, amit Isten elfogadott – hirdeti az Írás. Nem önmagunktól, hanem Isten kegyelmétől várjuk üdvösségünket.

A vita és ellenvetés nem is annyira Bultmann „mítoszta-
lítás” kísérlete, mint inkább eljárásának módszere ellen irányul.
Mert ebből úgy tűnik, hogy Isten minden természetfeletti
beavatkozását a világ folyásába (p.o. Jézus csodálatos születése
Máriától, a Jézus életében történt csodák, Krisztus feltámadása)
tagadja és így a Szentírás üzenetét lényeges tételeiben meg-
csonkítja. A kérdések és állásfoglalások mind a mai napig nem
tisztázódtak egyértelműen, mindenekelőtt azért sem, mert itt
a modern filozófia problémái és velük kapcsolatos szakkife-
jezések is közrejátszanak. Angliában ezt az egész kérdéskom-
plexumot *John A.T. Robinson*, anglikán püspök, feltűnést keltő
könyvében: „Honest to God” vetette fel és tette vita tárgyává.

A katolikus szentírástudomány állásfoglalása.

Amíg a katolikus exegétáknak még a múlt század végén
messzemenőleg tartózkodó magatartást kellett követniök és
követtek is, addig a csöndben elvégzett hosszú évek tanul-
mánya időközben meghozta a gyümölcsét. Hiszen nem marad-
tak tétlenek, főleg nem a jeruzsálemi „*École Biblique*” és a
római *Pápai Bibliikus Intézet* alapítása óta. A katolikus tudó-
sok saját útjukat követték, anélkül, hogy a tovább folyó
tudományos kutatás eredményei elől elzárkóztak volna, sőt
felhasználták az evangélikus kutatók sok pozitív eredményét.
Ma a katolikus kutatók tudományos közleményeit a nemka-
tolikus tudósok is olvassák és becsülik. Ma igen sok tekintet-
ben megegyeznek és együtt is működnek a mértékadó kato-
likus és evangélikus bibliatudósok. A qumráni leleteket rész-
ben katolikus tudósok dolgozzák fel. De a katolikus tudósok
számára nem volt mindig oly egyszerű, a nemkatolikus kuta-
tási eredmények taglalásánál, az igazságot a gyakran előíté-
letek (premisszák) által előidézett valótlanságtól megkülön-
böztetni. Hiszen a törekvés arra irányult, hogy a Biblia teljes
és csonkítatlan üzenetét napfényre hozzuk és átültessük a
mai nyelvünkbe és képzeletvilágunkba. Olykor-olykor azon-
ban az Egyházon belül is tapasztalhatták a katolikus exegé-
ták, hogy a modern liberális kutatás átvétele és a modern

kutatási eredmények hirdetése miatt gyanúval és váddal illették őket. Amit katolikus tudósok előadtak, az egyes teológusok szemében a hittell ellenkezőnek látszott. A kutatóknak nagyobb mozgásszabadságot és buzdítást XII. Pius adott *Divino afflante*-enciklikájával 1943-ban. A *Pápai Bizottság* 1964. december 21-én közzétett *instrukciója* ismét felbuzdította a katolikus kutatókat, hogy munkásságukat tudományos elfogulatlansággal és az Egyház iránti hűségben folytassák. Ugyanúgy, mint XII. Pius *Divino afflante* enciklikája, az instrukció is felszólítja a híveket, hogy a kutatók munkáját szeretettel és megértéssel kísérik. Még koránt sincsenek az összes problémák megoldva.²

„Eljön ugyanis az idő, amikor a józan tanítást nem hallgatják szívesen az emberek, hanem ízlésük szerint seregszámra szereznek maguknak tanítókat és csiklandoztatják fülüket, elfordulnak az igazság meghallgatásától és mesékre hajlanak. Te azonban maradj mindig meggyőződve, viseld el a bajokat, lásd el az igehirdető munkáját, teljesítsd szolgálatodat.”

(2 Tim. 4, 3-5)

Aggodalomra nincs ok.

A modern bibliai problémák körül folyó viták láttán, melyek néhány évvel ezelőtt csak a szakköröket foglalkoztatták, manapság azonban a katolikusok széles köreiben is ismeretesekek, itt-ott az aggodalom és félelem tünetei mutatkoznak. Sokan kérdeik magukban: „Vajon eddigi hitünk és bibliai ismeretünk téves volt-e?” És: „Mi marad a Bibliából?” Ezekkel a megfontolásokkal kapcsolatban ajánlatos három szempontot figyelembe venni:

1. Amint azt a következő fejezetben látni fogjuk, a mai kutatás eredményei teljesen új megvilágításban mutatják a Szentírást. Elődeink sok kérdésére ma sokkal világosabb és pontosabb választ tudunk adni. Mint minden tudományos kutatásnál, az újabb eredmények itt is új belátásokhoz vezetnek, mert látóköreink kibővült.

2. A hívő kereszténynek e problémák miatt nem kell aggodalmaskodnia. Hiszen az igazi tudományos munka eredménye (és nem az ideiglenes feltevés) sohasem kerülhet ellentmondásba az Egyház kötelező tanításával. Erre vonatkozólag érvényes az, amit az első Vatikáni zsinat ez értelem és a hit között fennálló általános viszonyról kijelentett: „Isten nem tagadhatja meg magát és az Igazság nem mondhat ellent az igazságnak. Az ilyen ellentmondás püsztá látszata többnyire onnan ered, hogy a hittételeket nem az Egyház felfogása szerint értelmezik vagy hogy egyszerű véleménynyilvánításokat megalapozott kijelentéseknek tekintik.” A kutatások eredményei ugyan gyakran lerontják rokonszenvessé vált elképzeléseinket és nézeteinket, melyek azonban sosem tartoztak az Egyház feladathatatlan hittételei közé, mert csupán egy történelmi korszak képzeletének és kifejezési módjának megnyilatkozásai voltak. A mai exegézis ilyen értelemben tőlünk emberektől sokszor egy alkalmazkodó észjárást és a Szentírás lényeges kijelentéseire való ráeszmélést követel. Nem először történik a történelemben, hogy a keresztények gondolkodásuk megváltoztatására kapnak felszólítást.

3. A mai szentírásmagyarázat ma még sok kérdésre nem tud végleges választ adni. Maga a kutatás sok kérdést vetett fel, melyet még nem oldottak meg. Ezért, várakozzunk türelemmel. A szentíráskutatóknak nem minden véleményét vehetjük készpénznek és megdönthetetlen igazságnak. Ezt az exegézis utóbbi évtizedeinek története tanítja. Gyakran csak hosszabb és alaposabb tudományos kutatás és eszmecsere vezet biztos eredményekhez. Karl Barth, protestáns teológus szava szerint tehát fontos, hogy a „kritikával” szemben is „kritikusak” maradjunk.

„Igy történt, hogy a Szentírás tekintélye és történelmi hűsége iránti bizalom, mely a számos támadás következtében sok emberben megingott, ma a katolikusoknál helyreállt. Sőt nem katolikus írók sem hiányoznak, akiket a nyugodt és tárgyilagos kutatás

arra vezet, hogy legalább is itt-ott feladják az újabb nézeteket, s visszatérjenek a régebbi felfogáshoz. A helyzetnek ez a változása jórészt ama kitartó munkának köszönhető, mellyel a katolikus magyarázók a nehézségek és hátrányok minden fájának ellenére teljes erejükből arra törekedtek, hogy a tudományos kutatásnak a régiségtan, a történelem és a nyelvtudomány terén elért mai eredményeit az újabb kérdések megoldására hasznossá tegyék.”

XII. Pius, Divino Afflante-enciklika, 1943.

Jegyzetek

¹ Kritikusan: a görög *krinein* szóból ered, a.m. különböztetni.

² A II. Vatikáni Zsinatnak az *Isteni Kinyilatkoztatásról* szóló konstitúciója a Szentírás történeti igazságának tekintetében ad fontos eligazítást, és az irodalmi műfajok kutatására buzdít. (A kiadó megjegyzése.)

III. A SZENTÍRÁS A MODERN BIBLIATUDOMÁNY TÜKRÉBEN

Mit is mond tehát a mai tudomány a Bibliáról részleteiben? A következőkben éppen erről lesz szó. De célunk nem részletkérdések előadása, hanem rövid betekintést adni modern ismereteinkbe és a felvetett kérdésekbe.

1. A bibliai iratok szövege és szerzői.

A *bibliai iratok formája és áthagyományozása* számos terjedelmes vizsgálat tárgyát alkotta. Az elmúlt évszázadokban minden vessort, sőt minden szót betűszerint a nagyító alá tettek. Az Ó- és Újszövetség eredeti kéziratai nincsenek birtokunkban, amint más, ókorból származó irat eredetijét sem ismerjük. A Biblia csak számos másolatban maradt ránk. Azonban a sok másolat és idézet annyira megközelíti az eredetiek időszakát, hogy tekintve a szemita népek nagy hagyománytiszteletét, a szövegek hitelességében, egyes kevésbé fontos helyektől eltekintve (pl. Jn. 5, 4; 7,53 - 8,11; 1 Jn. 5, 8; Mk. 16, 9-20), nem kell kételkednünk. Az eredeti szövegeket majdnem mindig biztonsággal helyreállíthatjuk. Számos szövegkritikai vizsgálódás során sikerült azt a biblikus szövegkiadást kidolgozni, melyet ma az exegeták szinte egyöntetűen jóváhagynak. A papiruszleletek¹ és különösen a Holt-tengeri (Qumráni) kéziratok, igazolták ezeket a kutatási munkálatokat. Így tehát bizvást állíthatjuk: megvan az eredeti Ószövetség! Kezünkben van az eredeti Újszövetség! E teljesítményért hálásak lehetünk a sok kutatónak, akik évtizedek aprólékos munkájával az ősi szöveget kritikusán kidolgozták.

Az *egyes könyvek megszerkesztését tekintve*, a szentírástudomány a szövegeknek egymással, valamint az ókori Közel-Kelet más könyveinek és feliratainak szövegével való beható összehasonlítása révén sokszor új belátásokhoz jutott. Az Ószövetség nem mindegyik könyve (ez az Újszövetségre is vonatkozik) annak a szerzőnek a műve, akinek a neve alatt előttünk ismeretes. Ezenfelül némely iratban (pl. Mózes öt

könyvében) különböző forrásokat különböztethetünk meg, melyet egy vagy több későbbi szerző egy kötetben foglalt össze. Hasonlót gyanít a legtöbb exegeta Izaiás könyvéénél is, melynek magjához az idők folyamán különböző szerzők több fejezetet (40-66) fűztek ugyanazon cím alatt. A könyvek sugalmazott² jellege ezáltal nincs kérdésessé téve, mert az magukra a könyvekre vonatkozik, úgy ahogy vannak.

Hogy a későbbi toldalékokat Mózes vagy Izaiás neve alatt tették közzé, az inkább az ókor szerzői fogalmának organikus felfogásáról tanúskodik. Így sok későbbi időből származó zsoltárt is Dávidnak tulajdonítottak, éppúgy mint Salamon királynak az Énekek énekét és egyéb könyveket. Az Újszövetségben sem jelenti minden szerző neve, hogy az említett írást tényleg a szóbanforgó apostol fogalmazta, (pl. a zsidókhoz írt levél, a második Péter levél). Ma joggal megütköznénk azon, ha valaki könyvét a múltból vett híres író (pl. Ágoston) neve alatt jelentetné meg. A bibliai iratok keletkezésének idejében az emberek másképpen gondolkodtak mint mi. Ez mindenekelőtt abból a tömérdek, nem a Bibliához tartozó iratból tűnik ki, melyet apokrif iratoknak nevezünk.³ Ezek többnyire az Ó- vagy Újszövetség jelentős személyiségeinek nevét viselik (pl. a XII. pátriárka testamentuma, Illés könyve, Tamás evangéliuma).

Ezekén kívül arra is kell gondolnunk, hogy pl. Pál apostol leveleinek leírásánál egy íródeák vagy titkár szolgálatát vette igénybe, aki szavait sokszor szabad megfogalmazásban foglalta írásba vagy a megadott témát éppenséggel önállóan, a megbízója nevében fogalmazta meg. De ilyen esetben is, ahogy azt többnyire a lekipásztori leveleknél feltételezik (az 1. és 2. Tim., és Tit.), az apostol marad a szerző. Végső szövegezésükben az evangéliumok sem egyetlen kéz műve – különösen nem Máté és János evangéliuma. Az evangelisták neve csak a 2. évszázad óta mutatható ki. De egy írás sugalmazottsága szempontjából a szerző kérdése nem döntő. Azonkívül, ez nem is dogmatikai kérdés.

2. A Biblia sajátos világa

Számtalan tanulmány, főleg archeológiai ásatások kiértékelése és a Közel-Kelet régi nyelveinek beható vizsgálata, egy körülményt fedett fel előttünk világosan: a Bibliában egészen más kultúrfokon álló, más életformát élő és más eszjárású emberekkel találkozunk. Ha saját népünk történetébe mélyedünk el, akkor a középkor sok jelenségével, (pl. a kereszteshadjáratokkal, az ereklyetisztelettel, a feudális rendszerrel stb.) csak akkor leszünk tisztában, ha elődeink más mentalitását figyelembe vesszük. Mennyivel nagyobb körütekintéssel kell lennünk akkor, ha még távolabbi időket és ráadásul egészen más népfajok képviselőit szemléljük.

A világkép. A Biblia szerzői nem ismerték a mi természet-tudományi világszemléletünket. Számukra a Föld amolyan korong volt, mely a vízen úszott és amely fölött az égbolt (firmamentum), mint egy bura helyezkedett el. A Közel-Kelet tiszta éjszakája csillagos égboltjával mindig újból lenyűgöző hatást gyakorolhatott rájuk. Nem csoda, ha a csillagok „seregeiben” – Isten „seregeit” (az angyalokat) vélték látni vagy hatalmas lényeket, melyek a világ életét minden bizonnyal befolyásolják. Önkénytelenül arra gondoltak, hogy Isten lakása „fönt” van és a Halál birodalma „lent”, az alvilágban. A zivatartörhes felhőktől az emberek rendszerint féltek. Magát a zivatart Istennek vagy az isteneknek „haragja”-ként fogták fel.

„A szentkönyvekből egy sem hiányzik ama beszéd-módok közül, amelyeket régen az emberi nyelv, főleg Keleten, a gondolatok kifejezésére használni szokott, de csak úgy, hogy a használt beszédmód semmiképp sem mond ellen Isten szentségének és igazságosságának. Már a mindig éleselméjű Szent Tamás is mondja: „A Szentírás az istenit olyan alakban állítja elénk, amint azt az emberek tenni szokták.”

XII. Pius, *Divino Afflante-enciklika* 1943.

A környezet. Izrael népe két nagyhatalom, azaz Egyiptom és Babilon (Asszur, perzsa birodalom) között élt. Tudjuk, hogy ez a kis nép hosszasan tartózkodott Egyiptomban, majd hetven esztendő telt el babiloni száműzetésben. Ezek az idegenben átélt évek nem múltak el nyomtalanul: kihatottak nyelvére, képzeletvilágára és szokásaira. Továbbá, az izraeliták Palesztinában nem voltak egyedül. Honfoglalásuk után az ott élő őslakosok hagyománya és különböző vallása feszültségekhez vezetett. Így saját hitében, mely a Bibliában öltött testet, a környezet nézetei is nyomot hagytak. Egyik-másik szokását (pl. a körülmetélést, bizonyos ünnepeket) az otlokóktól vette át és saját hitvallása szerint értelmezte. Máskor pedig az idegen befolyásnak gátat emelt vagy ellene harcra kelt (pl. a magaslatokon bemutatott áldozat, emberek feláldozása). Izrael korának és környezetének elképzelése szerint gondolkodik az ember Isten-kapcsolatáról és nagy életproblémáiról (pl. a gonosz eredetéről) és azokról azt az ismeretét juttatja kifejezésre, melyeket Isten irányításának hatása alatt szerzett (pl. a világ teremtéséről, a paradicsomról, a bűnbeesésről, vízözönről és a bábéli toronyról).

Ne csodálkozzunk azon, ha a Biblia szerzői Istenről sokszor az akkortájt szokásos „antropomorf” formában nyilatkoznak, vagyis úgy, ahogy az emberről (antropos) szoktak beszélni. Az emberi tulajdonságokat Istenre is átruházták, ezen ma nem egy hívő megütközik (pl. haragján, féltékenységén). De éppen ezzel a képletes kifejezéssel akarták Isten eleven személyiségét kidomborítani. Keletkezési korának elképzelése szerint a Biblia különböző rangú és nevű angyalokról, istenellenes hatalmakról (sátán, gonosz szellem, démon) is tud és az ember alkatát is eszerint fejezi ki (a vérben rejlik az életerő, test és lélek között nem tesz jelentős különbséget). A Biblia gyakran alkalmaz jelképeket és példabeszédeket. Hogy a Szentírás mondanivalóját helyesen megérthessük különböztetni kell tudnunk a lényeges és nem lényeges kijelentések között és az egyes bibliai szövegrészeket a kinyilatkoztatás nagy összefüggésébe kell állítanunk. De arra is kell gondolnunk, hogy Isten nem egyszerre nyilatkoztatott ki mindent. Az üdvösség történetében a kinyilatkoztatásnak

bizonyos sorrendjét láthatjuk. Ez a magyarázata annak a ténynek, mely egyébként a Biblia olvasóját kezdetben idegenül érinti, hogy a legrégebbi iratokban a halálon túli életéről nem esik szó, vagy hogy az Ószövetségben minket, keresztényeket botránkoztató erkölcsi nézetekre bukkanunk (pl. a pátriárkák és királyok házaselete, a válás megengedettsége, kegyetlenkedések). Az emberek magatartását az Ószövetségben nem ítéltjük meg a Krisztus által befejezett kinyilatkoztatás magaslatáról és a Hegyibeszéd mércéjét sem alkalmazhatjuk az Ószövetségre.

Az izraeliták észjárása.

A Biblia, de főleg az Ószövetség előadására jellemző a Közel-Kelet népeinek gondolkodási módja. Itt az ókori nyelvek beható tanulmányozása nyújt némi felvilágosítást. Izrael észjárására jellemző pl. az „igazság” fogalmának az értelmezése, mely a mi görög kultúrán formálódott elképzelésünktől eltér. Héberül az „igazság” (*emet*) első sorban egy dolog (ismeret, üzenet) biztosságát és megbízhatóságát jelenti, továbbá „hűséget”. Az izraelita számára „megbízhatóság” tekintetében az kevésbé nyom a latba, hogy pl. egy hír az eseményhez tartozó minden egyes részletét pontosan magában foglalja-e. Viszont az igazság mai értelmezésénél, ahogyan azt a görög filozófia tanítja⁴, elsősorban a jelentett esemény exakt elmondására gondolunk, mely minden részletére kiterjed, akárcsak egy jegyzőkönyvi rögzítés.

Ezt figyelembe véve megérthetjük, hogy a Biblia szerzői az elmúlt eseményekről szóló elbeszéléseikben sokkal szabadabban adtak elő, mint ahogyan azt mi egy korunkbeli tudósítótól elvárjuk. A héberben nem arra helyezik a hangsúlyt, hogy a történelmi esemény minden mozzanatát pontosan leírják illetve rekonstruálják, hanem arra, hogy ennek az eseménynek üdv-történeti jelentőségét, mind a jelenre mind a jövőre nézve, hangsúlyozzák. Ilyen szempontból egy kiszínezett vagy túlozva előadott elbeszélés, mely a mai mérték szerint nem pontos, sőt részleteiben „téves” is, mégis „valónak” számíthat. A mi korunkból vett példával élve: az ókori történész szemében a „festmény” kifejezőbb ábrázolás, „fontosabb” mint a „fény-

jellemzi. A személyt tulajdonsága és magatartása szerint. Őt a külső megjelenés képe kevésbé köti le, mint a görögöt. Sehol sem találkozunk a Bibliában pl. Ábrahám, Mózes, Jézus és az apostolok alakjának leírásával. Ha mégis néha egy személyiség külső alakjáról van szó (Mózes leszáll a hegyről: 2 Móz. 34, 30; Jézus színeváltozása a hegyen: Mk. 9, 3; Mt. 17, 2; Lk. 9, 29), az csak azért van, hogy az egyik vagy másik szereplő üdvtörténeti jelentőségét kiemeljék. Egyébként, sem Noé bárkájának (Ter. 6, 14-16), sem a Templomnak (1 Kir. 6, 1-38) konstrukcióját nem írják le pontosan, hanem csak azt, hogyan építették.

A zsidóság sajátos észjárására végül is a *teocentrikus (istenközpontiségű)* beállítottság jellemző. Isten az izraelitáknak eleven valóságában jelentkezett. Mindent, ami életében és környezetében végbe ment, Isten közvetlen beavatkozására vezette vissza. Ha kedvező esemény érte, akkor Istennek magasztaló imában köszönetet mondott. Miután a természet nem az újkori természettudomány szemszögéből nézte, minden jelenséget Istennel hozott kapcsolatba. Isten maga az, aki az ellenséget legyőzte, aki az esőt küldte és a mennyország kapuit eltorlaszolta. Ha a hívő izraelita a régi időkre pillantott vissza, ha pl. Egyiptomból való kivonulására gondolt, akkor természetének megfelelően, Isten segítő közbelépését a rendkívüli és a csodálatos jelleg túlhangsúlyozásával fejezte ki. Ezzel illőképpen kívánta Isten közbelépését bizonyítani.

Ez a teocentrikus beállítottsága a történelem értelmezésénél is érvényesül. Isten népét háborúra hívja fel, a hűtleneket pedig a háborúvesztés büntető ítéletével sújtja. Óva inti népét a pogány szomszédokkal való elkeveredéstől, hogy a hitehagyás veszélyétől távoltartsa. Még azokkal, a mi szemünkben visszatetsző parancsokkal is, hogy ellenségeit kiirtsa, Istent hozták kapcsolatba, mivel ez Izrael vallási elképzelésének megfelelt: a kiválasztott népnek a bálványimádás veszélyétől minden áron meg kell szabadulnia. E felfogásból vezethetők le az ún. „átokzsoltárok” is, melyekkel az imát mondó, Isten átkát kéri a kiválasztott nép ellenségeinek fejére. A Biblia egysé-

gében ezeknek a szövegeknek csak olyan mértékben van jelentőségük, amennyiben bennük, az ókori felfogás szerint, Izrael hűsége jut kifejezésre, szövetségeséhez Istenhez, valamint a hűtlenség megvetése.

Hogy az emberek gondolkodása és érzelme mennyire eltérő lehet, arra tanulságos példa a modern és a régi műalkotások között észlelhető különbség. A fénykép korszakában és a reneszánsz egyoldalú befolyása alatt, nem állunk-e mi is némely keleti vagy modern műalkotás előtt teljesen értelmetlenül és kapcsolat nélkül? Csak ha levetjük előítéleteinket, miszerint minden képnek olyannak kellene lennie, mint egy fényképnek vagy egy Rafael festménynek, juthatunk el ezeknek a műalkotásoknak igazi megértéséhez.

„Miután többféleképpen és különböző módon szólt hajdan Isten a próféták útján az atyákhoz, e végső korszakban Fia által szólt hozzánk. Őt rendelte a mindenség örökösévé, hiszen általa teremtette a világot is.”
Zsid. 1, 1-2.

Egyéb problémák.

Ebben a Biblia sajátos világáról szóló fejezetben még a következőket akarjuk megjegyezni. Az emberek problémái és gondjai nem minden korban hasonlóak. Ma például azok a problémák állnak előtérben, amelyek a modern iparosodással és a kutatásokkal állnak kapcsolatban. Ezenkívül a világbéke, a fejlődő országok, az éhező népek, a különböző vallású emberek együttélése egy pluralisztikus társadalomban és más problémák kötik le figyelmünket. Ezeket a problémákat a Biblia keletkezése idejében nem ismerték. Viszont akkor, az Ószövetségben, állandóan a bálványimádás vagy Kánaán lakosságának eszmévilágához való közeledés veszélye állott előtérben. Az Ószövetség későbbi irataiban aztán a görög kultúra (a hellenizmus) vonzó hatását kellett kivédeni, melynek akkoriban hasonló ereje volt a Közel-Keleten, mint például az amerikai civilizációnak a mi korunkban. Az ősegyházban főleg a Messiás elutasítása Izrael részéről

és Jézus kinszenvedésének szégyenletessége okozott gondot és alkotta a keresztények beszéd tárgyát. Ezenkívül foglalkoztatta őket az Úrnak a közeljövőben várt eljövetele és a pogányságból megtért keresztényekre vonatkozó zsidó előírások érvényessége (vö. különösen az Apostolok Cselekedetei és Pál korai levelezése). Az első évszázad végén pedig Jézus tanítását kellett a hellenisztikus bölcséleti irányzatokkal szemben körvonalazni és az Egyház szervezetének kérését a már évtizedek óta fennálló keresztény közösségekben rendezni (pl. a Timóteushoz és Tituszhoz intézett lelkipásztori levelekben).

3. Különböző irodalmi műfajok az Ószövetségben

Nincs modern történetírásról szó. Aki a 20. század embe reként a Bibliát elfogultság nélkül olvassa, könnyen arra hajlik, hogy történelemkönyvnek tekintse, melyet azonban „primitívsege”, pontatlansága és ellentmondásai miatt hamar kiejt a kezéből. Mivel magyarázható ez a magatartás? A mai olvasó a Bibliát önkéntelenül azzal a mértékkel méri, amelyre a modern történetírás az utolsó századokban törekedett és amelyet kutatásában alkalmazott is. Korunk történésze úgy akarja az eseményeket leírni, ahogy azok tényleg megtörténtek, ahogy azok valóban voltak. Viszont alapos tanulmányokból tudjuk, hogy ilyen mérce a Bibliával szemben nem helyénvaló; mondanivalóját a mai történelmi közlemények mértékével nem mérhetjük. A Biblia az újkori történetírás értelmében nem tekinthető történelmi műnek. Egész fejezetei és kötetei, melyek első pillantásra a történelmi elbeszélés jellegét viselik, teljesen más célt szolgálnak. Ezzel még nem akarjuk a Biblia íróinak történelmi érzékét teljességgel letagadni.

A különböző irodalmi műfajok. A pascha éjszakájának (Egyiptomi kivonulásuk éjjele) elbeszélése az évente megtartandó pascha-ünnep előírásai között található (Kiv. 12. fej.). Az egész szöveg értelme nem a hajdan történt esemény pontos leírására vonatkozik, hanem szertartásos megemlékezés az egyiptomiak uralma alól való „felszabadulásról”, ami Izrael-

nak, mint Jahve népének Istennel való szövetsége szempontjából jelentős volt. A pátriárkák „történetét” (Ter. 12-50 fej.) szintén azokban a könyvekben találjuk, melyeket a zsidók a „Törvények” neve alatt ismernek. Ebben régi népmesék, népszerű névmagyarázatok és a szomszéd népekre vonatkozó adatok találhatóak, amelyek Ábrahám és utódainak kiválasztottságával kapcsolatosak és a más hitű népek között élő izraelitát lelkesedéssel és hálatelt ragaszkodással tölthetett el Jahve: Ábrahám, Izsák, Jákob Istene iránt. A „Bírák” könyvének története és a Királyok könyvei hosszadalmas és nyomatékos bizonyítása annak, hogy a bálványimádás az önállóság elvesztéséhez és végül a száműzetéshez vezet. A Teremtésről szóló első tizenkét bibliai fejezet a paradicsomról és bűnbeesésről, vízőzönről és a bábeli toronyról, mind a múltra vonatkozó prófétikus meglátásnak tekinthetők. Ezek nem a modern értelemben vett híradás termékei, hanem Isten üdvösséget hozó cselekedeteinek elbeszélése a világ és az emberiség eredetéről és rendeltetéséről, olyan formában és előadásban, ahogy azt az ókori Közel-Kelet népei is részben ismerik. A cím tehát „bibliai őstörténet” helyett helyesen inkább „az üdvtörténet kezdete” kellene, hogy legyen. Jób, Jónás, Judit, Eszter és Rut könyve éppoly kevésbé nevezhető történelmi munkának; sokkal inkább épületes, példázó elbeszélésnek, mely csak részben alapszik történelmi eseményeken. Ezek az írások nem szolgálnak arra, hogy tudás-szomjunktat csillapítsák, hanem hogy szemléltetően mutassák be, miképp cselekszik Isten, és ennek megfelelően milyen legyen az emberek magatartása.

Ha tehát a Biblia könyveit jól akarjuk megérteni, irodalmi sajátosságaikra kell figyelnünk. A bibliamagyarázók különféle irodalmi műfajokról beszélnek, melyeket elemeznünk kell és amelyek által sok mindent jobban érthetünk meg a Bibliában. Aki például Jónás könyvének irodalmi műfaját szem előtt tartja, az nem fog soká töprengeni az olvasott „csoda” lehetőségén, ti. azon, hogy egy ember három napot tölthet egy hal gyomrában, mielőtt az partra „köpi”. Számára Jónás

könyve megható, példabeszédszerű elbeszélés Isten irgalmaságáról, aki minden ember gondját viseli és még azon is megkönyörül, aki nem tartozik kiválasztott néphez.

Jónás könyvének ilyeszerű magyarázata ellen, mely ma általában megfelel a katolikus exegéták felfogásának, nem szól az a körülmény, hogy Jézus Jónás jelére hivatkozik (Mt. 12, 39-41; 16, 4; Lk. 11, 29-30). Jézus itt Jónásra, mint egy régen ismert alakra hivatkozik, úgy ahogy mi ma szintén az „irgalmas szamaritánusról” vagy Goethe Faustjáról beszélünk, anélkül hogy ezzel az említett személyek történelmi létezéséről valamit is kimondtunk volna.

A világi irodalommal foglalkozva rendszerint minden további nélkül az irodalmi műfajra tekintünk, hogy a költőt helyesen megérthessük. Hiszen ő nekünk az igazságot különböző módon mondhatja: regény vagy novella formájában, történelmi drámaként, színjáték vagy mese alakjában és költeményként. Azzal, hogy az avatatlan olvasó vagy hallgató az irodalmi műfajt a kezdetben félreismerheti, számolnunk kell. Erre példa maga Nátán elbeszélése az Ószövetségben (2 Sám. 12, 1-7), amelyet Dávid eleinte valódi elbeszélésnek tartott és csak a próféta felvilágosító magyarázatára ismerte fel benne a példabeszédet saját gonoszságáról, amit alattvalója megrázóan tárt fel előtte.

„Hogy helyes véleményt mondhassunk arról, amit az Evangélium ránk hagyományozott, jól kell ügyelnünk a hagyomány keletkezésének három különböző idejére. Krisztus Urunk maga köré tanítványokat gyűjtött, akik Őt elejétől kezdve követték, tetteit látták, szavait hallották és ilyképpen alkalmasak voltak arra, hogy életének és tanításának tanúi lehessenek... Az apostolok mindenekelőtt az Úr halálának és feltámadásának eseményét hirdették, tanúságot tettek mellette. Szentbeszédük megfogalmazásánál hallgatóiknak különös életkörülményeire is tekintettel voltak. Amikor Jézus halottaiból feltámadott és isteni mivolta világosan megnyilatkozott, a benne való hit a történetekre való emlékezést korántsem

homályosította el, hanem ellenkezőleg azt megerősítette, mivel ez a hit Jézus szavaira és cselekedeteire épült... Nincs azonban okunk tagadni, hogy az apostolok azt, amit az Úr tényleg mondott és cselekedett, hallgatóiknak azzal a belátással adták tovább (közvetítették), amelynek részesei voltak, miután értesültek a dicsőséges eseményekről Krisztussal kapcsolatban és miután az Igazság Lelke bensőleg megvilágosította őket. A legrégebb tanítást, melyet eleinte csak szóban, később írásban is terjesztettek,... a szent írók az Egyház használatára, a maguk elé tűzött célnak legmegfelelőbb formában jegyezték fel a négy evangéliumban. Egyet-mást a gazdag hagyomány anyagából merítettek, némely részeket összefoglaltak, megint mást az egyházközségek helyzete szerint magyaráztak. Mindannyian arra törekedtek, hogy olvasóik az elmondottak megbízhatóságát is felismerhessék.”

(„Az Evangéliumok történeti igazságáról” a Pápai Biblikus Bizottság útmutatása 1964.)

4. Az Evangéliumok irodalmi sajátossága

A formatörténeti módszer.

Az utóbbi évtizedek alatt a kutatók arra a belátásra jutottak, hogy az irodalmi műfajok megkülönböztetése az Újszövetségben is helyén való. Az evangelistákat nem tekinthetjük a mai értelemben vett történetíróknak, még Lukácsot sem. Az evangéliumok sajátos műfajára sok kutatómunka irányította rá a figyelmet. Épp nemkatolikus kutatás derítette fel, hogy az evangéliumokat szóhagyomány előzte meg. Sőt, az evangéliumok nagymértékben az ősegyház igehirdetésének írásbeli rögzítései. Amint mondani szokták, ebben rejlik az „életben való beágyazottsága”. Jézus szavairól és cselekedeteiről az evangéliumok megszövegezése előtt is voltak írott feljegyzések (vö. Lk. 1, 1-2). Az evangélium tanítása eleinte szájról-szájra szállt és az ősegyházban mondott prédikációk

formálták az anyagot, míg végül is összefoglalásra került a sor a négy evangéliumban. Ezt a kérdést az ún. „formatörténeti módszer” segítségével követték nyomon, hogy kiderítsék miként és milyen formában öltött testet az ősegyház igehirdetése a mi négy evangéliumunkban. E munka közben az evangéliumok különböző formai elemeinek (példabeszéd, elbészélés, beszédkompozíció, keretes elbészélés) felismerése és mérlegelése, az örömhír behatóbb vizsgálatához vezetett.

Meg kell említenünk, hogy e módszer első alkalmazói (K.L. Schmidt, M. Dibelius, R. Bultmann) még egészen a racionalizmus és a „Jézus élete”-kutatás nyomán támadt ellenhatás befolyása alatt állottak. Beállítottságuk alapján kijelentették, hogy az evngéliumok szövege annyira az ősegyház nyomát viselik magukon, ha ugyan nem annak a szövegezése, hogy a „történelmi” Jézusról, amint valóban működött, nem is alkothatunk magunknak képet. Az ősegyház által kialakított evangéliumok és Jézus nyilvános működése között szakadékként, illetve elválasztó falként ott a húsvéti esemény. Az evangéliumok szerintük csak azt hirdetik nekünk, amit az apostolok a húsvéti események hatása alatt Jézusról gondoltak; de nem adnak hírt Jézus működéséről és tanításáról. Viszont, ha az evangéliumokból Jézusra vonatkozólag semmit sem tudunk meg, mi marad meg akkor üdvözítő jóhírből? Ez az aggasztó kérdés sok teológust bizalmatlansággal tölt el a modern kutatási eljárással szemben és ez a módszer egyeseknél még ma is nyugtalanságot és előítéletet vált ki. Azonban érvényes az, amit a Pápai Bizottság legújabb instrukciója is kiemel, hogy magát a módszert meg kell különböztetnünk a vele összefüggő túlzásoktól.

Régi és új felismerések. Az evangéliumok keletkezésének mai felismerése a katolikusok számára nem egészen új. A protestáns teológusokkal folytatott viták során, akik a 16. és 17. században az isteni inspirációt és a Biblia jelentőségét sokszor egyoldalúan túlbecsülték, a Hagyományt viszont visszautasították, a katolikus tudósok mindúntalan utaltak arra, hogy az evangéliumok írásbefoglalását szájhagyomány, illetve szóbeli igehirdetés előzte meg. A formatörténeti módszerben a kato-

likusok számára az az új, hogy az ősegyházi igehirdetésnek „formáló” erőt tulajdonít, vagyis, hogy az evangéliumok szövegei (Jézus szavai is) az Egyház által alakított formában kerültek leírásra.

Hogyan magyarázható ez a „formálás”?

Az ősegyházi közösség, mikor Jézusról szólott, nemcsak a mai tudósítások értelmében akart közölni valamit, hanem „igét is akart hirdetni” vagyis a Jézusban való hitre és a hitből való életre akart felszólítani. Olyan szempontból választotta ki Jézus szavait és cselekedeteit, úgy rendezte és tette közzé azokat, amint az az ifjú Egyháznak húsvét utáni helyzetében megfelelt. Ezt az eljárást aktualizáló reprodukciónak nevezik. Az ősegyház a Szentlélek különleges befolyása alatt állott és a feltámadt Úrral való egység mély tudatában élt. Így tekinthette a Lélek sugallta hithirdető szavait, aki Jézus tanítását időszerűen fogalmazta meg, a közösségben működő Mester saját szavaiként. Jézus szavainak efajta megjelenítése és kifejezése teljesen megfelel tanai ismertetésének és terjesztésének. Az ősegyház kizárólagos megbízatást kapott, hogy minden idők Egyházának kezdete és hitbeli normája legyen.

Az apostolok és tanítványok a feltámadás után, a Szentlélek segítségével, tisztán felismerték Jézus messiási és istenfiúi jellegét. Hogy a hívőknek és a katechumeneknek (hitűjónak) Jézus messiási jelentőségét kiemeljék, Jézus szavait és cselekedeteit, valamint Keresztelő szent János tanúbizonyságtételét ilyen szemszögből mutatták be. Így Jézus messiási mivoltát olyan világosan domborították ki, hogy bizonyára Jézus maga sem fejezte ki magát ennél határozottabban. Hiszen Jézus eleinte csak burkoltan tett említést megváltói küldetéséről, nehogy félreértsék és a zsidók nemzeti-politikai messiás-királyát lássák benne. A húsvéti esemény és a pünkösdi ünnep élményei döbbségtették rá a tanítványokat Jézus hajdani burkolt szavainak értelmére. Jézusnak az Evangéliumban közölt szavai nem vehetők olyan értelemben, mintha hangszalag-felvétel vagy gyorsíró feljegyzés volna előttünk. Emellett

szól egyébként az Úr szavainak az evangéliumban egymástól eltérő megfogalmazása is, pl. a Miatyánk különböző szövege (Mt. 6, 9-13 és Lk. 11, 2-4) és az utolsó vacsora szavai (Mt. 26, 26-29; Mk. 14, 22-25; Lk. 22, 15-20 és 1 Kór. 11, 23-25).

Az evangelista szerkesztői munkája.

Az utóbbi években joggal mutattak rá annak a szerkesztői munkásságnak jelentőségére, melyet az Evangélium írói végeztek. Az evangelista az ősegyház által megformált hagyomány írásos és szóbeli forrásaira támaszkodott, melyeket nem csak rendezett, hanem részben saját szemszögéből átalakított, amit az evangéliumok összehasonlítása is bizonyít. Amidőn a Jézustól eredő szavakat és cselekményeket kiválasztotta és egy bizonyos összefüggésbe állította, egyet-mást elhagyott, megint mászt kiegészített vagy jobban hangsúlyozott; evangéliumának határozott jelleget adott. Ilyenképpen Máté hangsúlyozza, hogy Jézus a zsidóknak ígért Messiás, akit népe megtagadott. Márk rövid vonásokkal jellemzi az Úr fenségét, ami mindenekelőtt Jézus cselekedeteiben nyilvánul meg. Lukács viszont Jézusnak küldetését a bűnösökhöz és pogányokhoz emeli ki különösen. A János-evangélium egész sajátos utakat követ és elejétől kezdve az Úr istenfiúi mivoltát világítja meg, aki e világra jött és akinek kereszthalála az Atyához visszatérő Fiú felmagasztaltatása és megdicsőítése. A hosszasan elmondott beszédek a János-evangéliumban úgy hangzanak, mintha Jézus szájából származó eredeti szavak lennének. A négy evangelista közül mindegyik ugyanazt az evangéliumot mutatja be (Jézus tanítását és cselekedeteit), de mindegyik a saját módján teszi azt. Valamennyi együtt adja csak megközelítő módon Jézus képét.

Nem fénykép, inkább festmény.

Jézus cselekedeteinek összefoglaló ábrázolása az Evangéliumokban nem akar természetű fénykép vagy jegyzőkönyvi jelentés lenni, melyben minden szóról vagy eseményről beszámolnak. Jézus cselekedeteinek és beszédeinek ismertetése leginkább egy festményhez hasonlítható. Ezen egy személy-

nek vagy történésnek lényeges vonásait rögzítik meg, jellegzetes mozzanatait emelik ki, gyakran túlzott formaelemekkel. Ha az evangéliumok formatörténeti oldalát tekintjük, sok homályos részét (pl. eltérő előadás, idő- és helyadatok ellentmondása és pontatlansága és az egész felépítése) jóval tisztábban láthatjuk. Ezzel kapcsolatban meg is fogjuk érthetni, hogy az evangéliumokban elbeszélések találhatók, melyek legendákra⁵ emlékeztetnek, főképpen a csodákról szóló részekben. Az ősegyház hívő tagjai e tekintetben koruk gyermekei voltak és csodálatos lenne, ha ők Jézus cselekedeteiről nem saját gondolkodási és képzeleti világuk kategóriájában fejezték volna ki magukat és prédikáltak volna.

Az egyes evangéliumok különböző előadási módjával kapcsolatban legyen szabad a gyakran egymástól annyira eltérő Krisztus-képekre utalnunk. Aki ezeket a képeket fényképész szemével nézi (pl. egy román stílusú Krisztus Királyt a keresztfán, összevetve egy szenvedő Üdvözítővel a gótikus kereszten) egymásnak ellentmondó képekről kellene beszélnie. Aki azonban bennük művészi kifejezést lát, felismerheti ugyanannak az Úrnak lenyűgöző, változatos ábrázolását.

Jegyzetek

¹ A papiruszt az ókorban a nádszerű papirusztő belsejéből készítették, ami azonban nem volt tartós. Ezért maradtak a papiruszra írt bibliai kéziratok csak töredékben reánk.

² Vö. 56-59. lap.

³ *Apokryph* (gör.) = „rejtett”; mert ezeket az iratokat a nyilvános istentisztelet közben nem volt szabad használni.

⁴ Vö. a gyakran használt, de etimológiailag vitatott görög fogalmat *alétheia* = fel-fedni, vagyis „igazság”.

⁵ Ha ebben az összefüggésben „legendákról” van szó, akkor a következőkre kell ügyelnünk: a „legenda” itt nem vonatkozik a mai értelemben „nem valóban megtörtént” dologra, hanem egy irodalmi előadási formára, mely szabadon adja elő azt, ami igaz. Így pl. egy szent legendája többet mondhat ki annak lényegéről, mint egy pontos történeti leírás (még akkor is, ha áthagyományozott vagy kitalált elemeket foglal magában).

„Már sokan vállalkoztak arra, hogy rendszeresen elbeszéljék a köztünk végbement eseményeket úgy, amint ránk hagyták azok, akik kezdettől fogva szemtanúi és hirdetői voltak az Igének. Jónak láttam magam is, hogy – miután mindennek elejétől fogva gondosan a végére jártam – sorjában leírom neked, nemes Teofil. Győződjél meg magad a tanítás megbízhatóságáról, amelyre oktatták.” Lk. 1, 1-4.

IV. AZ EVANGÉLIUM IGAZSÁGA

Vajon az evangéliumok az igazságot hirdetik nekünk?

Az evangéliumok – úgy tanítják az exegeták – Jézus tanításának aktualizáló és fejtegető előadásai. Itt felmerül a kérdés: vajon nem másította-e meg az ősi, hívő közösség az Evangélium megfogalmazásában Jézus üzenetét? Megőrizték-e még az evangéliumok Jézus beszédeinek, cselekedeteinek és sorsának való és hű képét, úgyhogy bizvást nyugodtak lehetünk felőle?

Hasonló kérdésekkel állunk szemben az Apostolok Cselekedetei és az ószövetségbeli „történeti könyvek” tekintetében. Itt csak az evangéliumokra korlátozódunk. Azon a módon, ahogy az evangéliumok igazságát és megbízhatóságát bizonyítják, úgy derítik fel a szentírástudósok a többi szent irat megbízhatóságát is. De mind ezeknél a kérdéseknél állandóan szemünk előtt kell tartani azt, amit fentebb az igazság bibliai fogalmáról mondtunk (vö. 37. lap).

Némely protestáns tudós – a formatörténeti módszer megalkotói is – azt vélik, hogy a Szentírás Jézusról eltorzított képet ad, szavait megmásítja, illetve már egyáltalán nem tudjuk megállapítani, mit is tanított és cselekedett Jézus. E kutatók nézetei a részletekben mind eltérnek egymástól. Aki behatóan foglalkozik műveikkel, világosan érzi azt a visszahatást, mely a „Jézus élete”-kutatás és a liberális teológia nyomán keletkezett, miszerint Jézus élete egészen természetes módon magyarázandó. Ők a csodákat elvből tagadják, éppúgy Jézus igényét arra, hogy Messiásnak tekintsék. Ezenfelül arra hajlanak, hogy az evangéliumokban foglalt kinyilatkoztatásokat más vallások

fejlődésének eredményeként fogadtassák el. Ezért csak azokat a kijelentéseket tekintik eredeti jézusi szavaknak, melyek nem vezethetők vissza zsidó vagy hellenisztikus befolyásra. Mintha Jézus nem mondhatta volna azt is, amit előtte már mások (főleg az Ószövetséggel kapcsolatosan) mondtak! Miért nem fűzhetne volna Isten, Krisztusban megvalósuló üdvözítő művében, mondanivalóját az Ószövetségben és a természetben adott előfeltételekhez?

A formatörténeti módszernek eme következtetései alapján valóban nem sok marad meg a kereszténységből. Egyesek aztán egy ilyen tudományos módszerekkel kidolgozott „evangéliumok előtti evangéliumban” (az „igazi” Jézus-szavakban) nem látnak egyebet, mint csak felebaráti szeretetre való felhívást (azaz pusztá etikát). Mások viszont egy heroikus és elszánt ugrással az „egyedül üdvözítő” hitbe vetik magukat, amely semmiféle történelmi tényhez nincs kötve, sőt azzal és minden más észszerű megismeréssel ellentétben is lehet. Az ilyen „feladása az evangéliumoknak” joggal tiltakozást vált ki az evangélikus egyház széles köreiben.

Ezzel szemben a feltett kérdésekre neves evangélikus, és valamennyi katolikus szentírástudós mind azt a választ adja: az evangéliumok, mint azt az előző fejezetben kifejtettük, elsősorban a „meghirdetett Krisztust” ábrázolják (vagyis azt, amit az ősegyház húsvét után Krisztusról hirdetett). De ez a valódi, hiteles és mérvadó kinyilatkoztatás Jézus Krisztusról. Jobban megfigyelve, az evangéliumokban a „történeti Jézus” képét is felismerhetjük (vagyis azt, amit Jézus a feltámadása előtt cselekedett és tanított), azét a Jézusét, akire az evangéliumok kinyilatkoztatásai vonatkoznak.

Bizonyítékok az evangéliumok igazsága és megbízhatósága mellett. A bizonyítékok közül, melyeket történelemkritikai szempontból felhoznak, itt röviden csak néhányat említünk.

1) A formatörténeti módszer segítségével az evangéliumokban világosan kimutatható az utalás *Jézus tanítványainak küldetésére, a Mesternek még földi tartózkodása alatt.* Meg-

bízásukkor Jézus tanítványainak utasításokat és útbaigazításokat adott (Mk. 6,7-13; Mt. 10,1-41; Lk. 9,1-6; 10,1-12). Úgy, ahogy ezek az evangéliumokban ránk maradtak, nem nyerhették el megfogalmazásukat, csupán Jézus feltámadása után, hiszen ezek a szabályok, legalább is részben, a húsvéti esemény előtti helyzetet tételezik fel. Tehát, már húsvét előtt kellett létezzen a tanítványoknak egy olyan állandó köre, mely kötve érezte magát Jézus utasításaihoz. Jézus nekik adta a felhatalmazást és megbízatást, hogy az eljövendő Isten országának üzenetét hirdessék. Ez a megbízatás és utasítás, melyet Jézus tanítványainak adott, fontos alkotóeleme a húsvét utáni igehirdetésnek.

Jézus tanítványainak eredeti köre, mely az ősi egyházi közösség magját alkotja, adja tovább Jézus örömhírét és utasításait. Az apostolok és tanítványok köre tehát az a híd, mely a húsvét utáni ősegyháztól Jézus húsvét előtti tanításához vezet. Ez a kör szavatol Jézus tanításának hiteles továbbadásáért és magyarázatáért, – annál is inkább, mert az apostolok, mint a feltámadás szemtanúi, a jézusi tanítás hirdetését az ősegyház közösségében ellenőrizték. Hiszen már az Újszövetség korai irataiban téves tanítások megtiltásával találkozunk (pl. Gal. 1,6-9; 2 Kor. 11,4-15).

2) Ámbár az evangéliumok nem sorolhatók a mai értelemben vett életrajzok közé, mégis kétség affelől, hogy Jézus személyére és történetére vonatkozó tényekről akarnak tanúskodni. Éppen azért az apostolok igehirdetése, amelyből az evangelisták merítenek, döntő jelentőségű az ősegyházban. Az Apostolok Cselekedetei szerint a tizenkét apostol köréhez csak Jézus nyilvános működésének szemtanúi tartozhattak. Ezt a feltételt mindjárt kezdetben, Mátyás megválasztásakor említik: „Szükséges tehát, hogy valaki azok közül, akik mindig velünk tartottak, amíg az Úr Jézus közöttünk járt-kelt, – tudniillik János keresztségétől fogva egészen mennybemenetele napjáig –, velünk együtt tanúskodjék az Ő feltámadásáról” (Ap. Csel. 1,21-22).

3) Jézus halála és az Evangélium örömhírének első megfogalmazása között túl rövid az idő egy olyan átformálásra, amint azt a liberális exegeták feltételezik. Már a korintusiakhoz intézett első levelének 15. fejezetében (körülbelül 56-ban íródott), hivatkozik Pál, a 35. esztendő táján tudomására jutott Jézus haláláról és feltámadásáról szóló üzenetre és megemlíti a Feltámadott még életben levő tanúit. Egy legföljebb két évtizedet felölelő időszakban az eredeti tanítás megmásítása olyan közönségen belül, amilyen az ősegyház volt, elképzelhetetlen.

Csak néhány évtizeddel ezelőtt, liberális kutatók még azt vélték, hogy az evangéliumok csak nagyon későn (a második évszázad közepén) jöttek létre. Újabb ismereteink szerint az első három evangélium a negyedik és ötödik évtizedben Krisztus halála után íródott: – Márk evangéliuma 65-70, Máté és Lukács evangéliuma 75-85 között. János evangéliuma csak a 90-100 közötti években. Az evangelisták a hagyomány szóbeli és írott forrásaira támaszkodtak. Pál eredeti forrásokból merített és az egész akkori Egyházat ismerte. Lényeges megnyilatkozásaiban megegyezik az evangelistákkal, jóllehet tőlük függetlenül írt. Épp ebben rejlik tanúságának különös értéke.

4) Jézus egyedülálló igényét, hogy Ő a várva várt Messiás, amit liberális kutatók az ősegyház fogalmazványaként akartak feltüntetni, az evangéliumok megbízhatóan bebizonyítják. Emellett a következő megfigyelések szólnak: sehol sincs Jézus elhivatottsági víziójáról szó, mint azt különben az ószövetségi prófétáknál ismerjük. Jézus magát egész magatartásával és életével Mózes mellé, sőt fölé helyezi (pl. Mt. 5,12: „Én pedig azt mondom nektek...”) és Isten törvénye fölé is (pl. Mk. 2,28: „Az Emberfia ura a szombatnak is”). Végeredményben emiatt halt meg Jézus erőszakos halállal. Efelől nincs kétség. A források nyugodt és megfontolt olvasása csak egy okot derít fel: Jézus, Mózes törvénye fölé emelvén magát, igényt tartott arra, hogy Isten küldöttjének tekintsék.

5) Az újabb kutatás igazolja a szemita népek megbízhatóságát a hagyományos tanítások továbbadásánál. Tudunk szentírástudósokról, akik vallják, hogy Jézus tanításánál a rabbik mód-

szerét alkalmazta, úgyhogy tanítványai egész mondatokat és fejezeteket betéve tudtak elmondani. Ha ez a feltevés nem is talál általános elfogadásra, mindenesetre igaz, hogy Jézus idejében a Mester tanításainak hű tolmácsolására nagy gondot fordítottak.

6) J. Jeremias, protestáns exegeta és Palesztina jó ismerője, sok mondatbeli fordulatból még az *arám nyelv színezetét* is felismerhetni véli, mely Jézus eredeti igehirdetésére jellemző fényt deríthet. Néhány arám szó az evangéliumok eredeti görög szövegében megmaradt, így pl. „abba” (édesatyja) és „amen” (úgy van ez). Már e két szóban kifejezésre jut Jézus igehirdetésének jellemző vonása: az „amen”-ben, hogy tanítása kötelező jellegű. Viszont az „abba” felkiáltásban egyedülálló istenfiúságán van a hangsúly és így tanítványainak a mennyei Atyához való viszonyán is.

7) A mai ember számára az evangéliumokban a *csodák elbeszélése* okozza a leggyakoribb nehézséget.

A felvilágosodás óta messze elterjedt előítélet, hogy csodák nincsenek. Mindig igyekeztek a csodáról szóló tudósításokat kétségbe vonni. A liberális kutatók bennük csak később hozzáfűzött toldalékot láttak, melyet a hellenisztikus (a görög kultúra által befolyásolt) közösségben Jézusnak tulajdonítottak, hogy Ő mint a keresztények „kyrios”-a (Ura), a pogány közösségekben tisztelt, csodatevő, segítő istenségekkel felvehesse a versenyt.

Ehhez a következő megjegyzéseket fűzzük:

a) Jézus némely csodatétele oly szorosan összefügg a zsidósággal, miszerint kizárt a feltevés, hogy azok csak a pogány-keresztény közösségek kitalálásai lettek volna. Ez elsősorban a szombat megszentelésére vonatkozik, mely összefügg az ószövetségi törvény jelentőségéről és határáról szóló vitákkal.

b) Az evangéliumok beszámolóí a csodákról ezenfelül lényegesen különböznek a pogány csodák elbeszéléseitől. Jézus csodái nem a szenzációt és kíváncsiságot elégítik ki, hanem

Isten Országának beköszöntő jelei. Ilyen értelemben véve lényeges tartozékai Jézus tanításainak (vö. Mt. 11,2-6; Lk. 7,18-23). Aki Jézus nyilvános tanításából a csodákat eltörli, annak az Evangéliumból nem sok marad meg. Egy Evangélium csodák nélkül egyszerűen már nem Evangélium.

Annyi azonban biztos, hogy a csodáról szóló beszámolókat a húsvéti hit fényében stilizálták. A csodálatosat és rendkívülit nyomatékosan kidomborították bennük. Némely gyógyítást, mely akkoriban csodaszámba ment, az orvostudomány szemszögéből ma nem minősítenénk csodának. De ezek akkor az emberek szemében „csodálatosak” és ilyen értelemben Jézus eljövendő országának jelei voltak.

Az Ószövetségben említett csodáknál még inkább kell számolnunk azok stilizálásával, mindenekelőtt oly eseményeknél, melyeknek leírása, feljegyzése évszázadokkal később következett be. Általuk azt az egy nagy csodát hirdetik, hogy Isten Izraelt népévé választotta és gondját viselte. A történész ma már alig képes félreérthetetlenül megállapítani, hogy milyen módon ment végbe ez az oly messze visszanyúló esemény Izrael történetében és hogy részleteiben hol van csodáról szó, a szó szoros értelmében. Az Újszövetség kutatója a csodák elbeszéléseit illetően sokkal szerencsésebb helyzetben van, mégha egyes részeiben stilizálásukkal, színezésükkel és túlzásokkal kell is számolnia, amint ez akkor a nyelv kifejezésmódjában rejtett.

c) Az Újszövetség írásai egy egyetlen témakör körül forognak: a názáreti Jézus a Messiás, a Kyrios, a felmagasztalt Úr. Tanúvallomást akarnak tenni arról a tényről, hogy a kivégeztetett Messiás a halottaiból föltámadott (vö. különösen 1 Kor. 15,1-8; Jn. 20,30-31). Valamennyi újszövetségi szerzőnek ez az elvitathatatlan szándéka. Aki ezt a „csodát” elismeri, annak többé nem esik nehezére hinni Jézus más csodájában és csodálatos születésében sem. Az evangelisták azokat a cselekedeteket, melyeket Jézus nyilvános fellépése során művelt, feltámadásának fényében látták. Mivel az Úr feltámadásáról meg voltak győződve, a gyógyításokban és halottak feltámasztásában ugyanazt az isteni hatalmat ismerik fel. A cso-

dákról szóló elbeszéléseiket húsvéti hitük fénye borítja be. Nincs tehát semmi komoly okunk kételkedni abban, hogy az evangelisták a csodákról szóló beszámolójukban Jézus nyilvános működéséről is megbízható képet nyújtanak – bár koruk kifejezési módja szerint.

„Anyaszentegyházunk szüntelenül azt vallotta és továbbra is vallja, hogy a négy említett Evangélium, melynek történetiségét habozás nélkül elismeri, megbízható módon hagyta ránk mindazt, amit Jézus, Isten fia, életében az emberek között, azok üdvösségére cselekedett és tanított, egészen addig a napig, amíg felment a mennybe. (Vö. Ap. Csel. 1,1-2.) Az apostolok (pedig) az Úr mennybemenetele után mindazt átadták hallgatóiknak, amit Ő mondott és tett, mégpedig azzal a teljesebb megértéssel, melynek részesei lettek akkor, mikor az igazság Szent Lelke kioktatta őket mindarról, ami Krisztussal dicsőségesen történt.”

„Az isteni kinyilatkoztatásról” (19.), II. Vatikáni Zsinat.

Jegyzet

¹ Vö. 25-26. lap.

*„Ezeket viszont azért írtam, hogy higgyétek: Jézus a
Messiás, az Isten Fia, és hogy a hit által életetek
legyen benne.”*
Jn. 20, 31.

V. AZ EGYHÁZRÓL ÉS A SUGALMAZÁSRÓL SZÓLÓ TANÍTÁS JELENTŐSÉGE A MODERN EVANGÉLIUM- KUTATÁS SZÁMÁRA

Eddig csak a tudományok szempontjából taglaltuk a modern bibliamagyarázat kérdéseit és tettük problémáit bírálattunk tárgyává, anélkül, hogy az Egyház kötelező tanítását érintettük vagy reá hivatkoztunk volna. A mai kutatás kérdéseiben, amint azt fentebb röviden vázoltuk (30-31.l.), a hívő embernek az Egyház tanítása megbízható támasztékot adhat és a Bibliával való foglalkozás előfeltételét képezheti. Az Egyház hitében megtalálja a hívő lélek a Biblia helyes megértésének kulcsát a mi korszakunkban és a megfelelő beállítottságot az evangéliumok keletkezéséről és kialakulásáról szóló elemzéshez. Mely vallási igazságok játszanak itt szerepet?

Az Egyház Krisztus alapítása

és nem csupán emberi alkotás. Ezt vallották egyértelműen az apostolok és így értelmezte az ősegyház is (vö. Ap.Csel. 2, 17-21; 20, 29; Ef. 2, 20-22; Mt. 16, 18). Ebből a meggyőződésből fakad az Egyház egész hagyománya és hitének tudata. Az Egyházban – így hisszük az apostolokkal együtt – Krisztus titokzatos módon tovább él (vö. Mt. 18, 20; 28, 20; Jel. 2-3. fej.). Maga az Úr kezeskedik a Szentlélek által, akit tanítványainak megígért, azért, hogy üzenetét hűségesen hirdessék és sem az ősegyházban sem későbbi korokban meg ne másítsák. Bizony voltak idők, mikor Jézus tanítását nem a maga teljességében hirdették. Azonban hála a Szentlélek segítségének, mindig megmaradt hamisítatlanul. Az Úr tehát kezeskedik azért, hogy művén, mely az apostolokon és különösen Péteren, a „sziklán” nyugszik, a pokol kapui ne vegyenek erőt (Mt. 16,18).

E tekintetben a katolikus hitvallás lényegesen eltér a legtöbb protestáns felfogásától. Amint hajdanában, Luther véleménye szerint a pápák egyháza letért az igazi hit útjáról, úgy ma némely protestáns tudós azt tartja, hogy már az ősegyház – egyes teológusok szerint már maga Pál apostol – Jézus eredeti tanításától eltért. Ebben az értelemben emlegetnek „korai katolicizmus”-t az Újszövetség késői irataival kapcsolatban.

Az Egyház isteni eredetéből és az Úrnak benne tovább ható életéből a hívő joggal következtethet: az Egyház hithirdetésének alapját alkotó szentírási könyvek az igazságot hirdetik nekünk, így tehát Jézus tanításáról és működéséről megbízható tanúságot tesznek.

A Szentlélek segítségével az Egyházban különösen a Szentírás megszövegezése során mutatkozott. Isten Lelke titokzatos módon vezette és irányította a szerzőket, hogy Jézus Krisztus igaz tanítását, képességeik szerint és az ősegyház körülményeihez mérten foglalhassák írásba. Isten e ráhatását a Szentírás íróira, Pál Timoteushoz intézett 2. levele (3,16) nyomán, inspirációnak, sugalmazásnak (szó szerint: belélehelésnek) nevezik. Aki tehát ma az Evangéliumot, mint az Egyház tagja, hittel hallgatja vagy olvassa, az az inspiráció alapján meg lehet arról győződve, hogy ott Jézus Krisztus igazi igéivel találkozik és hogy maga az Úr szól hozzá.

Az inspiráció tényére az Ószövetség egyes könyvei kapcsán a Szentírás maga is utal. Az Ószövetség írásait 2 Tim. 3,16 kifejezetten „Istentől sugalmazott” írásoknak minősíti (Vö. még 2 Pét. 1,21). Az Ószövetség könyveire az Újszövetségben mint minden ellentmondást kizáró tekintélyre hivatkoznak (vö. Mt. 4,4; Jn. 10,35) és azokat ily bevezetéssel idézik: „A Szentlélek Dávid ajkával jövendölte...” (pl. Csel. 1,16; 28, 25; Zsid. 3,7).

Az Újszövetség írásainak sugalmazott voltára a Szentírás maga csak Péter 2. levelében (3, 16) tesz célzást, ahol Pál apostol leveleit az Ószövetség „többi írásaival” nyilvánvalóan egyenrangúnak mondja. Az írások sugalmazottságának ténye kezdettől vitán felüli volt, ámbár az Egyház csak lassanként jutott az egyes könyvek sugalmazott voltának tudatára. Az első

századokban némely írásról még nem volt egyöntetű vélemény, hogy vajon a „kánonhoz”¹ számítandók-e vagy sem. Az újszövetségi kánont csak a 4. században zárták le, amit azután a Tridenti zsinat (1546) végleg jóváhagyott.

Az Egyház az írások sugalmazottságát kifejezetten hittételnek nyilvánította. Így tanítja az I. Vatikáni Zsinat is, hogy a Biblia könyvei azért tartandók szentnek és kánoniaknak, „mert a Szentlélek sugalmazására írták, mert az Isten a szerzőjük és mint ilyen maradtak az Egyházra.”

Az Egyháznak ezt a tanítását azonban csak az fogadja el, akinek meggyőződése, hogy Krisztus az Egyházban tovább él, és a Szentlélek által irányítja azt.

Vajon a Szentírás nem forrása és alapja-e Krisztusba vetett hitünknek? De miként lehet akkor, hogy hitünk Krisztusban és az Egyházban annak előfeltétele, hogy a Bibliában Isten szavát ismerjük fel? – Ha a hitetlen vagy a kételkedő kezébe veszi a Szentírást, akkor mindenekelőtt ember művét látja benne. Az Újszövetségben az Egyház eredeti tanításával áll szemben. Ezen az úton haladva eljuthat a Krisztusba és az Egyházba vetett hithez. Csak ebben a hitben lesz képes a Szentírást Isten szavaként elfogadni az Egyház kezéből. Akkor a Szentírásban, mint az Egyház által közvetített isteni megnyilatkozásban felismerheti a hitből fakadó élet biztos alapját és normáját.

A sugalmazás módja. Hogy miként magyarázható Isten és ember együttműködése a Szentírás sugalmazásának művénél, az titok marad előttünk. Hiszen emberi viszonylatban semmi megfelelő összehasonlítási lehetőségünk sincs. Ámbár leginkább arra az együttműködésre utalnak, mely egy megbízó és írnoka vagy titkára között áll fenn egy fogalmazvány elkészítésekor. De ez a hasonlat sántít, mert a Szentírás szerzői többet végeztek titkári munkánál. Itt nem csak a Szentlélek tollbamondásáról van szó; ők valóban szerzők voltak, akik könyveikre rányomták személyes emberi bélyegüket. Isten rendkívüli közreműködése nem fosztotta meg őket szabadságuktól és személyes sajátosságaiktól. Sőt nem is kellett Isten közreműködésének tudatára ébredniük, amikor gondolkodtak vagy cselekedtek. Emberek között elképzelhetetlen olyan benső befolyásolás és irányítás, melynél a szabadság és személyiség érintetlen marad.

Az isteni ige „írásbafoglalását” a Szentírásban, Isten örök Igéjének Isten Fiában való megtestesülésével hasonlíthatjuk csak össze. Ahogyan Krisztus egészen ember és egészen Isten egy személyben, úgy a Szentírás is egészen Isten igéje és egyszersmind egészen emberek beszéde, – isteni gondolat emberi szóban.

A régi kéziratok művészi díszítésében és az Evangélium liturgikus meghirdetésében az a hívő tiszteletadás nyilvánul meg, amely Isten szentírási Igéjének szól.

Sugalmazás és a mai szentíráskutatás. A Szentírás sugalmazottságának igazságát a Bibliáról folytatott mai eszmecserékben nem szabad szemelől tévesztetni. A sugalmazás helyes fel fogása révén, némely aggály és bizonytalanság a modern szentírástudomány újabb kérdéseivel és megoldási kísérleteivel kapcsolatban alaptalannak bizonyulhat. Ez mindenekelőtt a „valódi” és a „nem valódi” jézusi szavak kérdésénél merül fel. Amint említettük, a mai kutatás megkülönbözteti az evangéliumokban Jézusnak nyilvános tanításai közben használt saját szavait (ún. „jézusi” szavak, vagy „ipsissima vox”, a.m. eredeti, legsajátosabb beszéd) azoktól, amelyeket az ősegyház fogalmazott meg és hirdetett, mint az Úr Krisztus szavait (ezek az ún. „Herrenworte”, „Krisztus Urunk szavai”). E megkülönböztetésből egyesek azt a következtetést vonják le, hogy csakis a „valódi”, ún. „jézusi szavak” mértékadók és kötelezők. E következtetés a Biblia értelmével és szándékával nem egyeztethető össze, nem szólva arról, hogy az ún. „jézusi szavak” és későbbi ún. „Úr Krisztus-szavak” csak kevés esetben választhatók el egymástól teljes biztossággal.

Aki tehát hitét csak ezekre az ún. „valódi Jézus-szavakra” akarja felépíteni, az a történetkritikai kutatást teszi meg hite alapjául és ezzel a „Jézus-élete”-kutatás régi tévedésének esik áldozatul. Hitünk alapja azonban nem tudományos bibliakutatás, hanem az Egyházban hirdetett Üdvözítő és annak üzenete, örömhírc. Nem egyedül az üzenetben hiszünk, hanem a Személyben, az Úrban. Hiszünk az Egyházban, melyben ezt az üzenetét hirdeti. Üzenetének tudomásulvétele és életének isme-

rette csak előfeltétele annak, hogy találkozzunk Vele, magunkat Reá bízuk és higgyünk Benne.

A történetkritikai kutatás ezt a hitet szolgálja, amennyiben kimutatja, hogy az a vallás, melyet az Egyház hirdet, Jézus Krisztusban találja eredetét, és azáltal is mindig újból hozzásegít Jézus igehirdetésének korszerű megértéséhez. A történetkritikai evangéliumkutatás és a Jézus Krisztusban való hit viszonya nagyjában annak a viszonyoknak felel meg, amely a bölcséleti istenbizonyíték és az Istenben való hit között forog fenn. Istenben nem azért hiszünk, mert létét filozófiailag be tudjuk bizonyítani. Hitünk megelőzi ezt a bizonyítást. Azonban a bölcséleti istenbizonyíték beláttatja velünk és megerősít minket abban, hogy hitünk értelmes és helyes.

A tudományos munkákban használt, említett megkülönböztetés „jézusi szavak” és „Krisztus Urunk szavai” között, segíthet abban, hogy jobban megérthessük az evangéliumok fejlődéstörténetét, Jézus eredeti igehirdetését és annak a kibontakozását az ősegyházban. Ennek a megkülönböztetésnek azonban sem személyes magatartásunk, sem az Egyház igehirdetése és hitoktatása szempontjából jelentősége nincs. Mert hitbeli meggyőződésünk a Bibliának inspiráción alapuló voltáról azt mondja: a Szentírás Isten szava és az evangéliumok Jézus eredeti, meg nem hamisított örömhírét tartalmazzák abban a formában, amint az reánk maradt. Az Újszövetségben Jézus szavait már az Egyház ajkáról vesszük. Az evangéliumokban az Üdvözítő minden szava, akár Jézus maga mondta, akár az ősegyház fogalmazta és az Ő nevében hirdette, inspirált szó és ezért, úgy ahogy hozzánk szól, mérvadó és kötelező. Benne a megdicsőült Úr szól hozzánk, számunkra egyszer s mindenkorra érvényes módon. E szerint kell cselekednünk és nem egy, az Evangéliumból kiollózott, saját magunkszabta „evangélium” szerint.

Jegyzet

¹ *Kánon*: görögül eredetileg mérték, mérőpálca, norma. Ebből származik a szent íráskönyvek gyűjteményének (jegyzékének) egyházi megjelölése, mert a hit és élet normáját, mértékét tartalmazzák.

„Ami kezdettől fogva volt, amit hallottunk, amit saját szemünkkel láttunk, amit szemléltünk és kezünk tapintott: az élet Igéjét hirdetjük nektek. Az élet megjelent. Mi láttuk, tanúságot teszünk róla és hirdetjük nektek az örök életet, mely az Atyánál volt, és megjelent nekünk. Azt hirdetjük tehát nektek, amit láttunk és hallottunk, hogy ti is közösségben legyetek velünk. A mi közösségünk ugyanis közösség az Atyával és Fiúval, Jézus Krisztussal.”

1 Jn. 1, 1-3.

VI. A BIBLIA OLVASÁSA – MA

A mai szentírástudomány kérdéseinek és feltevéseinek e rövid áttekintése könnyen azt a benyomást keltheti, hogy a Biblia ma még inkább mint valaha a „hét pecséttel elzárt könyv”, amelynek értelmét a nem szakember fel sem foghatja. Hogyan tehetne így az Egyház felszólításának eleget: „olvassátok a Szentírást!” Akármilyen tetszetős is ez az első megállapítás, mégis téves. Mindenki, a „laikus” is, haszonnal forgathatja a Bibliát, úgy ahogy azt évszázadokon át olvasták és értelmezték, de az újabb kutatás eredményeit nem mellőzheti. Ebből azonban nem következik, hogy a Szentírás olvasója (kiadós) exegetikus tanulmányokat folytasson. Elég, ha olvasás közben három régi igazságot tart szem előtt, amelyet a mai szentírástudomány hozott újból felszínre.

1. A Szentírás Isten szava és emberi szó

A Biblia olvasói gyakran elcsodálkoznak azon, hogy a Szentírás régies nyelven szól hozzánk és hogy képzeletvilága és kifejezési módja számunkra idegen és nehezen érthető. Ezen a következő megfontolás segít át: ha Isten annak a történelmi időszaknak az embereivel akarta magát megértetni, akkor bizony azok nyelvén és kifejezési módján kellett őket megközelítenie. Minden időkből érthető eszperantót nem ismerünk. Isten gondolatainak kinyilatkoztatásában leereszkedik az emberekhez és felfogó képességükhöz alkalmazko-

dik, miképpen az apa sem úgy beszél gyermekeivel, ahogyan a felnőttekkel. Isten emberi nyelven szólít meg minket. Emberek száján keresztül szól, anélkül hogy azok személyiségét megmásítaná. A betűben testet öltött isteni Ige titkát párhuzamba hozhatjuk Istennek a mi Urunk Jézus Krisztusban testet öltött, személyt jelentő Igéjével. Isten Fia „kiüresítette önmagát” (Fil. 2, 7), egy meghatározott történelmi korszaknak az embere lett, egy bizonyos néphez és kultúrkörhöz tartozott. Ez vonatkozik az írott isteni szóra is: az „Ige testté lett” (Jn. 1, 14). Az újkori szentírástudomány teljes mértékben beigazolta ezt a régi katolikus igazságot. Isten szava minket a mindenkori korszellem öltözkékében szólít meg. Csak e kortörténeti formák megismerése nyitja meg a kaput az isteni kinyilatkoztatás teljes felfogásához. Ezért az írott isteni szóra is vonatkozik, amit Krisztus, mint a testet öltött isteni Ige, önmagáról kijelentett: „Boldog, aki nem botránkozik meg bennem” (Mt. 11, 6).

„Mert Isten szava, emberi nyelven kifejezve, mindenben az emberi beszédhez hasonló lett, úgy mint egykor az örökké való Atya Igéje a gyarló emberi test fölfogadásával mindenben az emberhez hasonult.” II. Vatikáni Zsinat: „Az isteni kinyilatkoztatásról.”

A tárgyilagos magyarázat és alkalmazásának feladata.

Az írássá változott isteni Ige igazsága a személyes bibliaolvasás szempontjából nagyon fontos: a Biblia ismert kiadásokban és fordításaiban Isten szavával abban a formában találkozunk, amint azt hajdan az Úr az emberekhez intézte, és ahogyan ők azt megfogalmazták. Ha ezt a szót tárgyilagosan és helyesen akarjuk megérteni, akkor a bibliai elképzelésekkel és kifejezési móddal meg kell barátkoznunk, el kell sajátítanunk. Csak ezen az úton hatolhatunk Isten szavának igazi értelméhez, melyet a mai gondolkodási mód szerint a mai nyelvre kell átültetnünk. A szavak lefordítása tehát nem elegendő. Az egész mondanivalót kell eredeti összefüggésében megragadnunk és a mai világba átültetnünk. Az Írás minden

magyarázójának és olvasójának ez a feladata. Akkor már képesek is leszünk Isten szavát zavaró félreértések nélkül (vö. 35-40. l.), mai helyzetünkre alkalmazni, és életünkkel eleven vonatkozásba hozni.

Ezért az a módszer, amellyel például az ún. „komoly biblia-kutatók” (ezekhez tartoznak a „Jehova tanúi” is) dolgoznak, alapjában téves. Aki pl. a Jelenések Könyvében említett „144.000 megjelölt” számából arra következtet, hogy majdan csak 144.000 kiválasztott lesz, az félre érti e számadat szimbólikus jelentőségét. A 144.000 megjelölt (12x12.000) Isten népének teljes létszámát jelenti, Izrael 12 törzsének képlete szerint. Hasonlóképpen félreértik a Biblia korára vonatkozó kifejezéseket, amikor más számadatokból vagy különösen a Jelenések könyvében található jelekből, Jézus eljövételének időpontját akarják kiszámítani. Úgyszintén a „jelek a napban, holdban és a csillagokban”, melyeket Jézus a világ végéről szóló beszédében (Lk. 21, 25) említ, nem állnak a haditechnikával és a világűrhajózással kapcsolatban, bármennyire csábító is a hasonlat az atom- és bakteriológiai háború jelenségeivel. A hajdani emberek nyelve ez, melyet abból az időből más iratokban is ismerünk. A példák, képek nyelvén tudatják velünk, hogy Jézus egykor az emberiség Ura és bírójaként vissza fog térni. De az időpontról és eljövételének külső körülményeiről az Írás csak ennyit mond: senki sem tudja az órát és nem is számíthatja ki azt. Ezért nekünk is mindig készenlétben kell lennünk.

2. A Biblia az Egyház könyve.

Amint azt előbbi fejezeteinkben láttuk, eleinte nem katolikus tudósok mutatták ki ezeket a régi katolikus igazságokat teljes jelentőségükben. A Biblia nem az égből csodálatos módon aláhullott könyv, melyet mindenki közvetlenül Istentől kap. „Helye az életben” az ó- és újszövetségi vallásközösségekben rejlik. Az iratokat a közösségben való hirdetésre és felolvasásra fogalmazták meg és gyűjtötték össze. Az Egyház nélkül nem léteznék az Újszövetség, ahogyan Izrael nélkül nem jött volna létre az Ószövetség. Az „Egyedül a Biblia” jel-szót – értsd: Egyházra nincs is szükség – a mai szentírástudo-

mány végérvényesen megcáfolta. A Szentírás olvasás tulajdonképpen helye tehát az Egyházban van. A „magánjellegű” bibliaolvasás csupán az istentiszteletbeli igehirdetés folytatása.

A Biblia személyes olvasását illetően ez azt jelenti, hogy nem érem el a célokat, ha a Bibliát azzal a szándékkal olvasom, hogy benne tartalmilag egy más „evangéliumot” találjak, mint amelyet az Egyház elismer és kihirdet. Az Írást tehát az Egyház tagjaként kell olvasnom és meghallgatnom, hogy Isten megváltó üzenetét eredeti erejében fogadhassem. Ez sokszor különleges bibliai ismeretek nélkül is lehetséges, mert az akkortájt uralkodó szemlélet- és kifejezési mód ellenére, a Biblia számos részében általánosan érthető nyelven beszél, mely különös magyarázatra nem szorul. Amint egyes részleteiben olvasok, azt mindig összefüggésében és az Egyház hitfelfogásával egyetértésben kell látnom. Hiszen ugyanaz a Szentlélek sugallta a Biblia szerzőit, aki minket is elvezet az Egyház hithirdetése révén a teljes igazsághoz (Jn. 16, 13).

„Mindazt amit valaha megírtak, okulásunkra írtak, hogy az Írásból türelmet és vigasztalást merítsünk reményünk megőrzésére.”

Róm. 15, 4.

3. A Biblia Istennek hozzánk intézett szava

A mai szentírástudomány ezt is világosan kifejtette: a Biblia nem arra való, hogy kíváncsiságunkat s tudásszomjunkt kielégítsük. A Szentírás lényegében Isten üdvözítő akarátának megnyilatkozása, mely népéhez és minden egyes emberhez szól, megtérésre szólít fel és döntés elé állít. Megfogalmazásában elsősorban egy bizonyos kor és ország emberének szól. Ugyanakkor azonban egy idők fölött álló és érvényes üzenetet foglal magában, melyet ma nekünk is meg kell szívlelnünk. A Szentírás olvasása tehát nem azt jelenti, hogy ezt vagy amatt jobban megértsem vagy hozzászólhassak, hanem, hogy személy szerint érezzem magam megszólítva, és amikor Isten hív, rendelkezésére álljak.

Isten igénye velünk szemben

Lehet, hogy az egyszerű olvasónak sok minden a Bibliában ma idegenszerű és érthetetlen, mégis mindenki megértheti az Írás szavaiból, beható tanulmányozás nélkül is, Istennek örök igényét. Életünk Ura szól hozzánk benne. Izrael prófétáinak szavaiból a kiválasztott nép makacsságával, hálátlanságával és hűtlenségével kapcsolatban kihallhatjuk Isten panaszát a mi saját tévelygésünk miatt. Jézus kérlelhetetlen szavai kortársainak, főképpen a farizeusoknak hitetlenségéről, minket is figyelmeztet az általános emberi kísértés veszélyére. Az apostoloknak az ősegyház férfiaihoz és asszonyaihoz intézett szavai ránk is vonatkoznak, akik az Egyház tagjai vagyunk.

Isten biztatása számunkra

A megtérésre és elhatározásra intő felhívás mellett azonban ott van Isten ígérete, az örömhír, az üdvösség szava. Annak a közlése, hogy Isten a „Világosság” (Jn. 1, 5), a „Szeretet” (1 Jn. 4,8), amelyből Ő még a legnagyobb bűnözőket sem zárja ki. Isten szeretete akaratában nyilatkozik meg, hogy minden embert az üdvösséghez vezessen (1 Tim. 2, 4). Ezt látjuk Izrael egész története során és elsősorban Fiának feláldozásában: „Úgy szeretete Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda” (Jn. 3, 16). Jézus hatalmas tettei, (és) főleg feltámadása bizonyíték a számunkra, hogy a betegség, a szenvedés és az ínség nem a legnagyobb rossz a világon, hogy a halál nem mindennek a végpontja. Isten hatalmasabb a bűnnél és halálnál. Tud rólunk és gondoskodik is rólunk, még ha a látszat ez ellen szól is. És az idők beteljesedésekor Isten uralma minden hatalom és ember felett nyilvánvaló lesz és mindenki felismeri majd Jézusban az Urat. Akkor majd Isten maga „letöröl minden könnyet” és „újjaalkot mindent” (Jel. 21, 4-6). Aki Isten félelmében él, állhatatos Krisztus eljövételének reményében és Isten útját szeretetben követi, nem élt hiába, élete nem volt értelmetlen és nem veszett el. Egykor megéri minden vágya beteljesülését.

„A Szentírást lelkünk felüdítésére kaptuk, hogy a lét sivárságában kitarthassunk.”
Szt. Ágoston (+430)

A Biblia mai üzenete

Éppen a mi korunk sóvárog Isten eleven szavára. Hiszen siratjuk Isten távoliségét és könnyen elcsüggedünk a világ és életünk látszólagos értelmetlenségén. Kivált a mai világban, mely Istent agyonhallgatni vagy a világ bajaiért és szenvedéseiert felelősségre vonni szeretné, emlékeztet minket a Biblia arra, hogy Isten a mi Atyánk, és hogy velünk van. Saját magunkra tereli a figyelmet, hogy belássuk kudarcunkat és hogy a világ bajainak főokát az emberek bűneiben ismerjük fel. Egyúttal azonban az örömhírt is közli velünk: Isten az emberek minden gonoszságánál hatalmasabb; nem hagyja az embereket minden gyarlóságuk ellenére, elbukni. Fiának kínszenvedésével és feltámadásával Isten alapjaiban győzte le a gonosz hatalmát, ha ma még ez a győzelem előttünk rejtve is marad és csak az Úr eljövetelekor lesz nyilvánvaló.

Aki tehát az élet terheit szenved (vö. Mt. 5, 2-12), aki „elfáradt és meg van terhelve” (Mt. 11, 28), aki az Egyház történelmi nehézségein megütközik, de őszintén az igazságot keresi, annak Isten megmutatja az utat a Szentírásban az igazi szabadsághoz. Az Úr szava szerint: „Az igazság szabaddá tesz titeket” (Jn. 8, 32). Lehet, hogy szavai sokszor „keménynek” és érthetetlennek tűnnek (Jn. 6, 60), mégis ezek egyedül az „örök élet szavai” (Jn. 6, 68).

*„Gyötrelmeim között vigaszt abban lelek,
hogy szólásod ad nekem életet.*

*Igéd lábamnak lámpafény,
világosság utamnak ösvenyén.*

*Világot áraszt szavaidnak nyitja,
az együgyűeket megokosítja.*

*Örvendek én igéd felett,
mint aki bő zsákmányra lett.”*

Zsolt. 118, 50. 105. 130. 162. Sík Sándor fordítása

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

Felsorolásunkban a német eredeti műtől eltérőleg nemcsak a nagyközönségnek szánt könnyebb feldolgozásokat hozzuk, hanem tekintettel voltunk a papság, hittudományi hallgatók és érdeklődő világi hívek igényeire is. Elsősorban az Újszövetségre voltunk figyelemmel. Technikai okokból nem törekedhetünk adatainkban bibliográfiai teljességre; a kiadás évét csak az újabb az utolsó 5 évben megjelent – kiadványoknál jelezzük. Könyvársági forgalomban nem kapható műveket nem említünk. A hazai kiadványok terén való hiányosságokért – sem jegyzékekre, sem támpéldányokra nem támaszkodhatván – az olvasók elnézését kérjük.

1. Szentírás-kiadások

1.1 Legelső helyen említendő a JERUZSÁLEMI BIBLIA, a jeruzsálemi „École Biblique” szerkesztésében francia nyelven megjelent kiadvány, amelyet azóta számos nyelvre lefordítottak. Itt a francia és német kiadást említjük:

La Sainte Bible, traduite en français sous la direction de L'École Biblique de Jérusalem. Les Éditions du Cerf, Paris.

Die Bibel. Die Heilige Schrift des Alten und Neuen Bundes. Deutsche Ausgabe herausgegeben mit den Erläuterungen der Jerusalemer Bibel. Herausgegeben von Arenhovel D., Deissler A., Vögtle A. Herder, Freiburg–Basel–Wien.

Mind a francia, mind a német mű több kiadást ért el; mindkét nyelven külön kapható az Újszövetség, valamint francia nyelven – igen apró betűs – zsebkiadás is jelent meg a teljes Szentírásból.

1.2 Teljes magyar Szentírás:

1.21 *Szent Biblia*. Ford.: Károli Gáspár. Bibliatársulat kiad.

1.22 *Új teljes magyar Szentírás* sajtó alatt van a Szent István Társulat kiadásában, amely szintén figyelembe veszi a Jeruzsálemi Biblia jegyzeteit.

1.3 Újszövetség magyar nyelven:

1.31 *Újszövetségi Szentírás*. Görög eredetiből fordította és magyarázta Békés G. és Dallos P. Róma, 1972, 7. kiadás.

1.32 *Újszövetségi Szentírás*. A görög eredeti szövegből a fordítást magyarázó jegyzetekkel készítette a Szent István Társulat Szentírás-Bizottsága, Budapest, 1968.

1.33 *Az Újszövetség könyvei*. Ref.-evang. közös kiad. Bpest.

1.34 *Új Testamentom*. Ford. Károli G. Az eredeti szöveggel egybevetett átdolgozott kiadás.

1.35 *Az Új Testamentom*. Ford. Budai G. Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodája, Budapest, 1967.

1.4 Megemlítendő a katolikus-protestáns együttműködésben megjelent új *egységes* szentírásfordítás:

Nouveau Testament. Traduction Oecuménique de la Bible. Edition integral. Les Éditions du Cerf, Paris – Les Bergers et les Mages, Paris, 1972.

Das Neue Testament. Einheitsübersetzung der Heiligen Schrift. Megjelent a német nyelvterületek püspökeinek megbízásából a Katholische Bibelanstalt, Stuttgart kiadásában (1972).

1.5 Újabban törekvés mutatkozik a Szentírásnak mai, *köznapi nyelven* való lefordítására. Így német nyelven:

Das Neue Testament für Menschen unserer Zeit. Bild u. Textredaktion: J. Kuhn u. H. Riethmüller in Verbindung mit O. Kehr. I-II. Lizenzausg. Butzon u. Bercker, Kevelaer. (Evangélikus, szép képes kiadás, I. kötetében az Evangéliumok, II. Cselekedetek, Levelek, Jelenések könyve.)

1.6 Nem szószerinti fordítás, hanem a mai ember gondolkodásmódjához igazodó *átültetés*, gyakorlati evangélikus lekipásztor tollából, zárójelbe iktatott magyarázatokkal:

Das Neue Testament. Übertragen von Jörg Zink. Stuttgart/Berlin, Kreuz Verlag.

2. Magyarázatok, Kommentárok

2.1 *Die Heilige Schrift – Echter Bibel*. Az Ószövetség Nötscher Fr. szerkesztésében 4 kötetben (illetve 15 füzetben), az Újszövetség Staab K. szerkesztésében 1 kötetben (illetve 6 füzetben), az Echter Verlag, Würzburg kiadásában.

2.2 *Regensburger Neues Testament*, Wikenhauser A. és Kuss O. szerkesztésében, 10 kötet, német nyelvterületen ma is a keresett kommentárok közé tartozik. Újabb átdolgozott kiadása folyamatosan jelenik meg, (eddig a 7/1, 7/2, 8/1 és 8/2 kötet) Pustet Verlag, Regensburg.

2.3 *Geistliche Schriftlesung* Trilling W. szerkesztésében (Patmos Verlag, Düsseldorf és St. Benno Verlag, Leipzig) a Szentírás elmélkedő olvasásának, lelki kiaknázásának páratlan, tudományos szempontból is megbízható segédeszköze. (23 kötet)

2.4 *Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament* német nyelvterületről tudományos igényűek számára első helyen jön tekintetbe. Eddig megjelent kötetei:

Lk. (1-9.fej.), Jn. (1-12), Gal., Ef., Fil., Jak., 1-2 Pét, Jud.

2.5 *Kleines Kommentar – Neues Testament*, 25 füzet, a Katholisches Bibelwerk, Stuttgart kiadásában a szentírástudomány eredményeit széles körök számára kívánja népszerűsíteni.

2.6 *Welt der Bibel*. Kleinkommentare zur Hl. Schrift. Hrsg. von Hillmann W. – Beck E. – Knoch O. – Walter E., Patmos Verlag, Düsseldorf. (Eddig megjelent kötetei: Mk., Jn., 1-2 Kor., Gal., Zsid., 1-2 Tim., Tit, 1-2 Pét., Jud.)

2.7 Slack K. – Moulton H.K. – Avery M. – Thomson J.: Kiskommentár az Újszövetséghez. OMC., Bécs, 1973.

2.8 Karner J.: A testté lett Ige. János evangéliuma. A Magyar Luther Társaság kiadása, Budapest.

2.9 Pröhle K.: Lukács Evangéliuma. Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, Budapest.

2.10 Veörös J.: János levelei. A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest, 1970.

3. Tudományos bevezető művek

3.1 Robert A. – Feuillet A.: Introduction a la Bible. I. Introduction générale, Ancien Testament. II. Nouveau Testament. Desclée, Tournai.

–: *Einleitung in die Heilige Schrift*. I. Allgemeine Einleitungsfragen, Altes Testament. II. Neues Testament. Herder, Freiburg–Basel–Wien.

3.2 Wikenhauser A. – Schmid J.: Einleitung in das Neue Testament. Herder, Freiburg–Basel–Wien; 1973. (6. teljesen átdolgozott kiadás).

3.3 Kümmel W.G.: Einleitung in das Neue Testament. Quelle u. Meyer, Heidelberg, 1973. 17. kiadás. (Feine–Behm művének átdolgozott kiadása; ezidőszerint legkitünőbb bevezetés, teljes irodalommal.)

3.4 *Schelkle K.H.*: Das Neue Testament. Eine Einführung (Seine literarische und theologische Geschichte.) Verlag Butzon u. Bercker, Kevelaer.

3.5 *Schreiner J.*: Wort und Botschaft. Eine Theologische und kritische Einführung in die Probleme des Alten Testaments. Echter Verlag, Würzburg, 1967.

3.6 *Schreiner J.* – *Dautzenberg G.*: Gestalt und Anspruch des Neuen Testaments. Echter, Würzburg, 1970. (E két, lelkipásztoroknak, hittanároknak és hittudományi hallgatóknak szánt mű a ma szőnyegen forgó lényegesebb témákat tárgyaló tanulmányok gyűjteménye gazdag irodalommal.)

3.7 *Lohse E.*: Die Entstehung des Neuen Testaments, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart–Berlin, 1972.

3.8 *Ohlig K.H.*: Woher nimmt die Bibel ihre Autorität? Zum Verhältnis von Schriftkanon, Kirche und Jesus. Patmos, Düsseldorf, 1970. (A kánon körüli vita mai állásához.)

4. Bevezető művek szélesebb olvasóközönség számára

4.1 Általános bevezető és magyarázó művek:

4.11 *Lohfink G.*: Jetzt verstehe ich die Bibel. Ein Sachbuch zur Formkritik. KBW, Stuttgart, 1973. (Népszerű tájékoztatás szélesebb köröknek, illusztrációkkal; katechétáknak ajánlható.)

4.12 *Schneider G.*: Anfragen an das Neue Testament. Ludgerus Verlag, Essen 1971. (E kitűnő mű a formatörténeti módszerről s a ma tárgyalt fontosabb problémákról könnyen érthető, rövid tájékoztatást nyújt igényesebb olvasóknak. Papi továbbképző kurzusok segédkönyvéül is kínálkozik.)

4.13 *Müller H.*: A Biblia Isten igéje. Evang. Iratmisszió kiad.

4.2 Bevezetők az Ószövetség világába:

4.21 *Mc.Kenzie J.*: Geist und Welt des Alten Testaments. Räber Verlag, Luzern.

4.22 *Ádámtól Krisztusig*. Szent István Társulat, Budapest.

4.23 *Gelin A.*: Les idées maitresses de l'Ancien Testament. Foi Vivante, 30.

4.24 *Lubsczyk H.* – *Trilling W.*: Der Bund mit Gott. Alttestamentliche Katechesen u. Glaubensstunden. Echter V., Würzburg.

4.3 Bevezetők az Újszövetség világába:

4.31 *Szörényi Andor*: A Biblia világa. Ecclesia kiadó, Budapest.

4.32 *Mc.Kenzie J.*: Die Botschaft des Neuen Testaments. Neu damals und neu heute. Räber Verlag, Luzern.

4.33 *Lubczyk H. – Trilling W.*: Die Antwort Gottes. Schriftlesungen aus Markus, Matthäus und Lukas. Echter-Verlag, Würzburg.

4.34 *Maly K.*: Wie entstand das Neue Testament? (Kleine Reihe zur Bibel, 20.) KBW, Stuttgart.

4.35 *Lohfink G.*: Die Himmelfahrt Jesu. Erfindung oder Erfahrung? Verlag KBW, Stuttgart.

4.36 *Barreau J.-Cl.*: L'aujourd'hui des évangiles. Ed. du Seuil, Paris, 1970.

–: Die Evangelien sind noch unbekannt. Eine Einführung für jedermann. Styria, Graz, 1972.

5. Bibliikus teológia. Tudományos monográfiák

5.1 *Zimmermann H.*: Jesus Christus. Geschichte und Verkündigung. Verlag KBW, Stuttgart, 1973.

5.2 *Léon-Dufour X.*: Les Évangiles et l'Histoire de Jésus. Ed. du Seuil, Paris.

–: Die Evangelien und der historische Jesus. Pattloch, Aschaffenburg.

5.3 *Gnilka J.*: Jesus Christus nach frühen Zeugnissen des Glaubens. (Biblische Handbibliothek, Bd.8.) Kösel Verlag, München, 1970.

5.4 *Roloff J.*: Das Kerygma und der irdische Jesus. Historische Motive in den Jesus-Erzählungen der Evangelien. Vandenhoeck et Ruprecht, Göttingen, 1970.

5.5 *Trilling W.*: Fragen zur Geschichtlichkeit Jesu. Patmos, Düsseldorf, 1966.

5.6 *Welte B.Hrsg.*: Frühgeschichte der Christologie. Ihre biblischen Anfänge und die Lehrformel von Nikaia. (Quaestiones Disputatae, 51) Herder, Freiburg, 1970.

5.7 *Léon-Dufour X.*: Resurrection de Jésus et Message Pascal. Ed. du Seuil, 1971.

5.8 *Kremer J.*: Die Osterbotschaft der vier Evangelien. KBW, Stuttgart, 1970. 4. kiadás.

5.9 –: Pfingstbericht und Pfingstgeschehen. (Stuttgarter Bibelstudien 63/4) KBW, Stuttgart, 1973.

5.10 *Schnackenburg R.*: Gottes Herrschaft und Reich. Eine biblisch-theologische Studie. Verlag Herder, Freiburg, 1965⁴.

5.11 –: Christliche Existenz nach dem Neuen Testament. Abhandlungen u. Vorträge. I-II. Kösel Verlag, München, 1967-68.

5.12 *Kuss O.*: Paulus. Die Rolle des Apostels in der theologischen Entwicklung der Kirche. Pustet, Regensburg, 1971.

6. Bibliikus teológia szélesebb olvasóközönség részére

6.1 *Lapple A.*: Jesus von Nazareth. Kritische Reflexionen. Don Bosco Verlag, München, 1972.

6.2 *Schneider G.*: Die Frage nach Jesus Christus. Aussagen des Neuen Testaments. Ludgerus Verlag, Essen, 1971.

6.3 *Schubert K.*: Jesus im Lichte der Religionsgeschichte des Judentums. Herold, Wien, 1973.

6.4 *Schweizer E.*: Jesus Christus im vielfältigen Zeugnis des Neuen Testaments. Siebenstern Taschenbücher, 126. 1968.

6.5 *Bornkamm G.*: Jesus von Nazareth. W.Kohlhammer Verlag, Stuttgart–Berlin, 1968. 8. kiadás (Urban Taschenbücher '68).

6.6 –: Paulus. W.Kohlhammer Verlag, Stuttgart–Berlin, 1970. 2. kiadás. (Urban Taschenbücher 119.) (A kiváló evangélikus szerző e két művét a bécsi kat. teológiai karon vizsgai segédkönyvül ajánlják.)

6.7 *Jeremias J.*: Die Gleichnisse Jesu. Vandenhoeck–Ruprecht, Göttingen, 1970. 8. kiadás.

6.8 *Knoch O.*: Ein Sämann ging aus. Botschaft der Gleichnisse. Verlag KBW, Stuttgart. Werkhefte zur Bibelarbeit, Bd.2.

6.9 *Mussner Fr.*: Die Wunder Jesu. Eine Hinführung. Patmos, Düsseldorf, 1967.

6.10 *Kahlefeld H.*: Gleichnisse u. Lehrstücke im Evangelium. I-II, J. Knecht Verlag, Frankfurt a.M.

6.11 *Kahlefeld H. – Schreiner J. – Knoch O.*: Episteln u. Evangelien d. Sonntagslesungen. KBW, Stuttgart–Echter, Würzburg.

6.12 *Barreau J.-Cl.*: Az Örömhír. OMC, Bécs, 1972.

7. Bibliai Lexikonok

7.1 *Léon-Dufour X.*: Vocabulaire de Théologie Biblique. Cerf, Paris, 1970. (Második átdolgozott kiadás). A biblikus teológia pótolhatatlan kézikönyve, egyúttal az igehirdetés értékes segéd-eszköze.

–: Wörterbuch der biblischen Botschaft. Herder, Freiburg – Basel–Wien; (Még az első kiadás alapján készült).

Magyar kiadás az újabb francia kiadás alapján sajtó alatt. Megjelenik előreláthatólag 1974 folyamán.

7.2 *Coenen L.* – *Beyreuther E.* – *Bietenhard H.*: Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament. I-III. Theologischer Verlag Rolf Brockhaus, Wuppertal. 1967-1971.

7.3 *Haag H.* (szerk.): Bibellexikon. Benziger V., Einsiedeln.

7.4 *Stuttgarter Bibliai Kislexikon.* Prugg V., Eisenstadt, 1973.

8. Segédkönyvek

8.1 *Concordantiarum SS. Scripturae Manuale* auctoribus De Raze, De Lachaud et Flandrin. Editorial Libreria Religiosa, Barcelona.

8.2 *Praktisches Bibelhandbuch.* Wortkonkordanz. Verlag KBW Stuttgart.

8.3 *Virágh S.*: Bibliai fogalmi szókönyv. Magyar Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.

8.4 *Schmid J.*: Synopse der drei ersten Evangelien mit Beifügung der Johannes Parallelen. Fr. Pustet Verlag, Regensburg. 1971. 6. kiadás.

8.5 *Hennecke E.* – *Schneemelcher W.*: Neutestamentliche Apokryphen I-II. J.C. Mohr Verlag, Tübingen.

8.6 *Barreth C.K.*: Die Umwelt des Neuen Testaments. J.C.B. Mohr Verlag, Tübingen.

8.7 *Lohse E.*: Die Umwelt des Neuen Testaments. Vandenhoeck et Ruprecht, Göttingen, 1971.

8.8 *Kovács K.*: Hellenizmus, Róma, zsidóság. Az Ujszövetség korának világa. Utitárs kiadása, Köln-Bécs, 1969.

8.9 *Bligh J.*: Kleine Zeitgeschichte zum Neuen Testament. Herder Bücherei, 322. Freiburg, 1969.

8.10 *Krämer K.F.*: Geschichtstafel zur bibl. Zeitgeschichte des Alten und Neuen Testaments. Mit fünf neuen mehrfarbigen Bibelkarten. Herder, Freiburg, 3. kiadás.

8.11 *Bildatlas zur Bibel von Grollenberg L.H.*, Carl Bertelsmann Verlag, Gütersloh. (Nagy és kis kiadásban jelent meg.)

8.12 *Deursen A.*: A Biblia világa képekben. J. de Vries rajzaival. Evangéliumi Iratmisszió kiadása.

9. Biblikus elmélkedések

A 2.3 alatt említett Geistliche Schriftlesung kötetein kívül utalunk itt néhány kiemelkedő biblikus elmélkedő-könyvre:

9.1 *Schürmann H.*: Der Geist macht lebendig. Hilfen für Betrachtung und Gebet. St. Benno, Leipzig – Herder, Freiburg. (Egyben az elmélkedésről általában értékes fejezet).

9.2 *Schlier H.*: Über die Auferstehung Jesu Christi. Johannes Verlag, Einsiedeln, 1968.

9.3 *Schnackenburg R.*: Glaubensimpulse aus dem Neuen Testament. Patmos, Düsseldorf, 1973.

9.4 Egy terjedelmesebb mű, mely ugyan a régi liturgikus rend olvasmányait követi, de az év minden napjára hoz kétoldalmi elmélkedést, tárgymutatója révén ma is jól használható; mélysege és tömörsége, egyszerű nyelve (holland eredetiből *Otto Karrer* művészi fordításában) korunk egyik legszebb lelki könyvévé teszi:

Grossouw W. – Karrer O.: Das geistliche Leben. Biblisch-theologische Betrachtungen für alle Tage des Jahres. Verlag Ars Sacra, München.

9.5 *Bibliával vasárnapról vasárnapra*. Mai gondolatok új liturgiánk szentírási olvasmányaihoz. Opus Mystici Corporis, Bécs, 1971.

9.6 *Victor J.*: Csendes Percek. I. Máté evangéliuma, Budapest.

9.7 –: Csendes Percek. II. Márk evangéliuma, Budapest.

9.8 –: Csendes Percek. III. Lukács evangéliuma, Budapest.

9.9 *Szikszai Gy.*: Keresztyéni tanítások és imádságok. Magyarországi Református Zsinati Iroda sajtóosztálya. Budapest.

10. Bevezetés a Szentírás világába gyermekeknek

10.1 *Kis Könyvem Jézusról*. OMC, Bécs (Képeskönyv 3-5 éves gyermekeknek.)

10.2 *Courtois G.*: A legszebb történet, OMC, Bécs, 1972. 3. kiad. (Rövid elbeszélések az evangéliumból gyermekek számára, 191 képpel.)

10.3 *Vasárnap reggel*. Evangéliumi Iratmisszió kiadása. (Bibliai elbeszélések, 32 színes képpel, kis gyermekek számára.)

10.4 *Fiatalok Bibliája*. A Szentírás *Anne de Vries* elbeszélésében. Képpel. Sajtó alatt. (Nagyobb gyerekek számára).

11. Folyóiratok

10.1 Tudományos folyóiratok:

10.11 *Biblica*. Az Institutum Pontificium Biblicum (Róma) folyóirata.

10.12 *Revue Biblique*. Publié par l'École Pratique d'Études Bibliques. Gabalda, Paris. (A jeruzsálemi École Biblique lapja.)

10.13 *Biblische Zeitschrift*. Hg. von *Hamp V. – Schnackenburg R.*, Schöningh, Paderborn.

10.14 *Internationale Zeitschriftenschau für Bibelwissenschaft und Grenzgebiete*. Hg. *Stier Fr.*, Patmos Verlag, Düsseldorf.

10.2 Népszerűsítő folyóiratok

10.21 *Bibel und Kirche*. A németországi, ausztriai és svájci Kath. Bibelwerk hivatalos lapja, tagilletmény. Verlag KBW, Stuttgart. (Igen ajánlható.)

10.22 *Bibel und Liturgie*. A Volksliturgisches Apostolat és a Klosterneuburger Bibelapostolat lapja, megjelenik hatszor évente. Stift Klosterneuburg.

10.3 Népszerűsítő, képes folyóiratok

10.31 *La Bible et son Message*. Revue mensuelle illustrée. Cerf, Paris. (Igen ajánlható.)

10.32 *Bibel heute*. Verlag KBW., Stuttgart. Meg jelenik negyedévenként.

12. Bibliográfia

ÖKB-Information. Az Österreichisches Katholisches Bibelwerk (ÖKB) 1970-ben ezt a német nyelvterületet felölelő részletes bibliográfiai tájékoztatót adta ki (160 lap), s ehhez évenként pótfüzetekben kiegészítést ad. Megrendelhető: ÖKB-Sekretariat, A-3400 Klosterneuburg, Stiftplatz 8.

BIBLIKUS KIADVÁNYAINK:

BIBLIÁVAL VASÁRNAPRÓL VASÁRNAPRA

Mai gondolatok új liturgiánk szentírási olvasmányaihoz

Bécs, 1971, 495 lap

Könyvünk célja a mai ember érdeklődésével és igényeivel vizsgálni a Bibliát, amely a Zsinat óta a vasárnapi liturgia révén nagy részében közkinccsé lett. Keresi az Írás mondanivalóját a mai kor embere számára, hogy megvilágítsa, átalakítsa életét. Állandó kapcsolatot keresni a Szentírás tanítása, Krisztus üzenete és mindennapi életünk között: ezt sürgetik könyvünk írói. E mű biblikus szakemberek, papok és világi hívők kollektív munkájának eredménye.

Jean-Claude BARREAU:

AZ ÖRÖMHÍR

Jézus Krisztus üzenete

Bécs, 1972. 182 lap

A kereszténység lényegéről szól ez a könyv. Kiindulópontja, hogy a kereszténység nem valami, hanem valaki: Jézus Krisztus –, ezért az Ő személyével és művével kívánja megismertetni az olvasót. Egyszerű, közvetlen módon magát Jézust beszélgeti, az evangélium szavaival magyarázza a keresztény hit központi igazságait. A mai ember nyelvén szól hozzánk, mindenkinek közérthetően.

Gaston COURTOIS:

A LEGSZEBB TÖRTÉNET

Bécs, 1972. Harmadik kiadás, 192 lap

Courtois 13 nyelven megjelent nagysikerű képeskönyve nemes egyszerűséggel s mai nyelven mondja el Jézus életét 5-8 éves gyermekeknek. Laponként egy-egy – színes ceruzával kifesthető – képhez fűződően napi felolvasásra szánt 12-14 soros szöveg.

Rendelési cím: VERLAG OMC. A-1042 WIEN, Postfach 17.

LEGUJABB BIBLIKUS KIADVÁNYUNK:

Slack K. Moulton H.K. Avery M. Thomson I.

**KISKOMMENTÁR
AZ ÚJSZÖVETSÉGHEZ**

Bécs, 1973, 282 lap.

Négy biblikus szakember munkáját kapjuk itt egy kötetbe foglalva. Rövid, közérthető, könnyen kezelhető segédkönyvül szánták az újszövetségi Szentírás megértéséhez. A tárgyalás tudományos alapossága, a korszerű, közvetlen, életízű előadás, a sorokból kiáradó szeretet és áhitat az Isten szava iránt hathatósan segíti az olvasót, hogy érdeklődéssel és vonzódással forduljon a Könyvek Könyve felé, jobban megismerje a benne megnyilatkozó Urat és életével kövesse Őt.

Korunkban, de különösen a Zsinat óta, az Egyház egyre inkább szorgalmazza, hogy a hívek ne csak hallgassák Isten igéjét, hanem maguk is olvassák a Szentírást. Sokak számára ez igen nehéz feladatnak tűnik. Jacob Kremer, a bécsi egyetem biblikus professzora a Szentírás olvasásához ad értékes útmutatást ebben a könyvében. — A könyv tartalmából: A szentírásolvasás alapelvei — Törekvések a Szentírás korszerű tanulmányozására — A Szentírás a modern bibliatudomány tükrében — Az Evangéliumok igazsága — A Szentírás olvasása, manapság.